

HIF-Rapport

2011:3

Allmennhetens ferdsel i Finnmark

Sammenstilling og drøfting av allmennhetens ferdsel i utmarka i Finnmark knyttet til fjellstuer, turlag og ødestuer

Rune Waaler

Allmennhetens ferdse i Finnmark

Sammenstilling og drøfting av allmennhetens
ferdse i utmarka i Finnmark knyttet til
fjellstuer, turlag og ødestuer

**Rune Waaler
Høgskolelektor
HIF
2011**

Forord

Denne rapporten gir en fremstilling av allmennhetens ferdsel i utmarka i Finnmark. Innsamling av data til rapporten ble gjort i sammenheng med utarbeidelse av NINA rapport 642 "Allmennhetens bruk av utmarka i Finnmark" (Aas, Øian, Waaler og Skår, 2010).

NINA rapporten var en utredning for Finnmarkskommisjonen om allmennhetens bruk av utmarka i Finnmark til jakt, fangst, og ferdsel fra midten av 1800 tallet og frem til i dag. Denne HIF rapporten gir en bredere og grundigere fremstilling av allmennhetens ferdsel enn det som var mulig å ta med i NINA rapporten.

Med utgangspunkt i ulikt fokus blir deler av noen emner belyst i begge rapporter. Det gjelder:

- Veinettet i Finnmark på slutten av 1930 tallet (kap. 2.3)
- Fremstillingen om Jotka fjellstue (kap.2.5-2.8) og ferdsel knyttet til fjellstuene generelt (kap. 2.9 og 2.10)
- Alta og Omegn turlag (kap. 3.4).
- Kap 4.1-4.5 om ødestuene i Pasvik

Når allmennhetens ferdsel fremstilles i en egen rapport er det fordi:

- Problemstillingene og drøftingene som trekkes opp er andre og nye i forhold til NINA rapporten. Drøftingene går mer spesifikt til verks i forhold til allmennhetens ferdsel, for eksempel endret infrastruktur for overnatting i utmarka, forholdet mellom tilreisende og lokalbefolkning på fjellstuene eller turlagenes kulturelle profil.
- Mesteparten av dataene i denne rapporten er nye. Det ble samlet inn mye data som ikke ble brukt i NINA rapporten. Eksempelvis er bare Alta Turlag presentert i NINA rapporten. I foreliggende rapport er fem av de seks turlagene i fylket presentert.
- Det var ikke mulig å gi en helhetlig fremstilling om ferdsel i utmarka i Finnmark i NINA rapporten. Det vil være mulig her.

Foreliggende rapport må derfor betraktes som en ny rapport selv om det tematisk vil være mindre overlapping med NINA rapporten.

Til kapitlet om fjellstuene har Reindriftsforvaltningen og Cristian Lindman bidradd med innspill og litteratur. Oppsitterne på Jotka fjellstue Steinar og Lisa Kristensen stilte gjesteprotokollene til disposisjon og bidro med drøftinger og tolkning av data som var svært verdifullt. Det har vært ført samtaler med oppsitterne Oskar Eriksen ved Ravnastua, Margit Regine Eriksen Opgård ved Øvre Mollisjok fjellstue, og med Per Johnsen ved Nedre Mollisjok (private) fjellstue. Ferdsel rundt fjellstuene har også vært drøftet med Nils Fredrik Rønbeck ved Høgskolen i Finnmark. Harald Tunheim ved Øytun folkehøyskole har gitt innspill om Øytun folkehøyskole sin bruk av området ved Jotka fjellstue de siste 25 årene.

Når det gjelder turlagene har samtlige sekretærer og/eller styreledere i Den Norske Turistforening (DNT) sine lokallag i Finnmark, og DNT sentralt, gitt tilbakemelding i mail og eller telefon. Styreleder Tuvrrahasat/Kautokeino turlag har også gitt tilbakemelding på telefon og i mail. Resultatene har også vært drøftet med Anne Greve i Forum for natur og Friluftsliv i Finnmark (FNF) og Anne Marie Aamelfot Hjelle i DNT. Etableringen av Sør-Varanger turistforening i 1930 har gjentatte ganger vært drøftet med Svein H. Sørensen på Svanvik.

Jørn Monsen har gitt innspill om ødestuene i Pasvik. På ødestuene har også friluftslivsstudentene Maren Garsjø, Sandra Marie Paulsen, Ayna Heilong, Inger Gunvaldsen, Magnus Nilssen og Håkon Holmli gjort registreringer i hyttebøkene.

Innhold

Forord	4
Innhold	5
Figurer og tabeller	6
1 Innledning	7
2 Ferdsel knyttet til fjellstuene	10
2.1 Metode	10
2.2 Fra statens embedsmenn via reindrifta til allmennheten og kulturvern	11
2.3 Veinettet i Finnmark og ferdsel i utmarka på slutten av 1930 tallet	13
2.4 Dagens fjellstuer og ferdsel mellom dem	14
2.5 Jotka fjellstue - totalt antall registrerte fra 1962 til 2009	14
2.6 Jotka fjellstue – registrerte besøkende hver måned i årene 1961-2009	15
2.7 Jotka fjellstue – Ulike grupper og formål	19
2.8 Jotka fjellstue – en eller flere overnattinger	23
2.9 Brukerne av dagens tre gjenværende statlige fjellstuer	25
2.10 Ravnastua og Mollisjokk fjellstue	26
2.11 Private fjellstuer	27
2.12 Oppsummering	27
3 Turlagene i Finnmark	28
3.1 Metode	28
3.2 Turlagene i Finnmark – samlet oversikt	28
3.3 Sør-Varanger Turlag	30
3.4 Alta og Omegn Turlag	31
3.5 Nordkapp og Omegn Turlag	33
3.6 Hammerfest og Omegn Turlag	35
3.7 Tuvrrahasat/Kautokeino Turlag	35
3.8 Oppsummering - Hovedtrekk om ferdsel knyttet til turlagene	36
4 Ferdsel knyttet til ødestuene i Øvre Pasvik	37
4.1 Metode	37
4.2 Grenseparvasshytta	38
4.3 Piilolahytta	39
4.4 Holmenkoia	40
4.5 Ellenvannskoia	41
4.6 Samlet oversikt Øvre Pasvik	42
5 Oppsummering og diskusjon	44
Referanser	50
Skriftlige kilder	50
Mottatte mailer og brev	53
Muntlige kilder	53
Vedlegg	55

Figurer

- Figur 1. Alle registrerte På Jotka fjellstue fra 1962 til 2009. Årene 1979 og 2008 mangler.
- Figur 2. Besøkende på Jotka fjellstue i januar og februar i perioden 1962-2009.
- Figur 3. Besøkende på Jotka fjellstue i mars, april og mai i perioden 1961-2009.
- Figur 4. Besøkende på Jotka fjellstue i juni, juli, august og september i perioden 1961-2009.
- Figur 5. Besøkende på Jotka fjellstue i oktober, november og desember i perioden 1961-2009.
- Figur 6. Antall personer fra Alta kommune, Finnmark utenom Alta, Norge utenom Finnmark og utlendinger på Jotka fjellstue i perioden 1962-2009.
- Figur 7. Personer fra Alta kommune og reindrifta på Jotka fjellstue i perioden 1962 – 2009. Personer i stolpen ”Reindrifta” har oppgitt at de er ”flyttsame” eller ”reineier” med adresse enten fra Alta, Kautokeino og Karasjok kommune.
- Figur 8. Besøkende med en eller flere overnattinger på Jotka fjellstue i fireårsintervaller i perioden 1962-2009.
- Figur 9. Overnattinger og dagsbesøk på Grenseparvasshytta i perioden 1988 til 2010.
- Figur 10. Overnattinger og dagsbesøk på Holmenkoia i perioden 1984 til 2010.
- Figur 11. Overnattinger og dagsbesøk på Ellenvannskoia i perioden 1987 til 2010.

Tabeller

- Tabell 1. Overnattinger på Ravnastua, Mollisjok og Jotka fjellstuer basert på innrapporterte gjesteregninger.
- Tabell 2. Medlemmer i turlagene i Finnmark fra 1930 til 2010.
- Tabell 3. Besøk på Bojobæski og Reinbukkelyhytta og fellesturer.
- Tabell 4. Deltakere på turer arrangert av Nordkapp og Omegn Turlag og Barnas Turlag under NOT.
- Tabell 5. Deltakere på turmål til 11 ulike lokaliteter i regi av Nordkapp og Omegn Turlag.
- Tabell 6. Hvor de besøkende på Grenseparvasshytta kom fra og formålet til personer fra Sør-Varanger.
- Tabell 7. Overnattinger og dagsbesøk på Piilolahytta i 2010 og 2009.
- Tabell 8. Hvor de besøkende på Piilolahytta kommer fra og formålet til personer fra Sør-Varanger.
- Tabell 9. Hvor de besøkende på Holmenkoia kommer fra og formålet til personer fra Sør-Varanger.
- Tabell 10. Totalbesøk ved de fire ødestuene i Øvre Pasvik og andelen som overnatter.
- Tabell 11. Samlet oversikt over hvor de besøkende til Øvre Pasvik kommer fra.
- Tabell 12. Samlet oversikt over formålet med turen til personer fra Sør-Varanger.

1 Innledning

Hovedhensikten med denne rapporten er å belyse allmennhetens ferdsel i utmarka i Finnmark så godt det lar seg gjøre. Gjennomgang av litteratur gir noen glimt tilbake til midten av 1800 tallet, først og fremst om fjellstuene. Noe data fra DNT's årbøker fra 1930 tallet er funnet. Så er det gjort egne undersøkelser ved Jotka fjellstue fra 1961, og ødestuene i Øvre Pasvik fra 1984. Undersøkelse av turlagene Finnmark gir og noe informasjon tilbake til 1930 selv om det aller meste dreier seg om de siste 15 årene.

Begrepsavklaringer

Friluftsliv og allmennheten

Med allmennhetens ferdsel i Finnmark må vi i hovedsak forstå ferdsel innenfor en tradisjonell verdibasert og offentlig forståelse av begrepet friluftsliv. Men informasjonen som er hentet inn gjelder også ferdsel utenfor denne forståelsen. Først begrepet friluftsliv:

Friluftsliv forstås ut fra en tematisk bestemmelse som rommer naturvennlig ferdsel og opphold i natur der hovedhensikten er naturopplevelser, miljøforandring (Faarlund, 1974 og 1992, Miljøverndepartementet, 2001), helse eller rekreasjon (Miljøverndepartementet, 2001).

For informasjon hentet inn gjennom turlagene og ødestuene, og mange av de besøkende ved fjellstuene, dreier dette seg om den delen av allmennheten som kan defineres inn under §§ 1 og 2 i friluftsloven:

”§ 1. (Lovens formål) Formålet med denne loven er å verne friluftslivets naturgrunnlag og sikre almenhetens rett til ferdsel, opphold m.v. i naturen, slik at muligheten til å utøve friluftsliv som en helsefremmende, trivselskapende og miljøvennlig fritidsaktivitet bevares og fremmes.”

”§ 2. (Ferdsl i utmark.) I utmark kan enhver ferdes til fots hele året, når det skjer hensynsfullt og med tilbørlig varsomhet. ....”
(Miljøverndepartementet, 1957)

Med *allmennheten* og *”enhver”* siktes det altså til personer som driver tradisjonelt friluftsliv eller naturbruk hvor formålet med aktiviteten både er helse og trivsel. Ferdslen skal ikke være motorisert og den skal være både hensynsfull og miljøvennlig. Med hensynsfull ferdsel siktes det til hensyn overfor både naturmiljøet og andre brukere. Denne forståelsen av allmennheten faller sammen med avgrensningen av begrepet i Stortingsmelding nr. 39 om *”Friluftsliv – Ein veg til høgare livskvalitet”*:

”Målsetjinga med friluftslivspolitikken har gjennom dei siste tiåra vore å fremje det enkle friluftslivet – for alle, i dagleglivet og i harmoni med naturen. Verdien av friluftslivet både for helse og miljøvern har heile tida vore sterkt poengtert.”
(Miljøverndepartementet, 2001)

Når det gjelder fjellstuene vil besøkende komme både til fots, på ski, med hundespann, sykkel, kano, og med scooter om vinteren og terrengkjøretøy om sommeren. Begrepet allmennheten går her utenom de offentlige avgrensningene gjort i friluftsloven og Stortingsmeldingen om friluftsliv. I Finnmark og Nord Troms (Kvænangen, Kåfjord, Lyngen, Nordreisa, Skjervøy og Storfjord kommuner) har den offentlige avgrensning av allmennheten siden 1988 også omfattet motorisert ferdsel i utmarka. Om motorferdsel i utmark gjelder også

lov om motorferdsel i utmark og vassdrag. Loven har i § 4 åpnet for motorferdsel i scooterløyper i utmarka i Finnmark og Nord-Troms (Miljøverndepartementet, 1988). Det går slike scooterløyper mellom fjellstueene i Finnmark. Til ødestuene i Pasvik er det ikke scooterløyper. Turlagene legger også sine aktiviteter utenom scooterløypene. Begrepet allmennheten i denne fremstillingen omfatter derfor også ferdsel med scooter langs scooterløyper i Finnmark.

Dermed er det slik at forståelsen av allmennheten er både innenfor og utenfor en tradisjonell verdibasert og offentlig norsk avgrensning av begrepet friluftsliv.

Utvalget

Som nevnt er det hentet inn data fra:

- Fjellstueene i Finnmark
- Turlagene i Finnmark
- Ødestuene i Øvre Pasvik

Utvalget belyser temaet på ulike måter. Fjellstueene og ødestuene ligger i det indre av Finnmark, mens turlagene i hovedsak er etablert ved kysten.

Registreringer i gjesteprotokollene på fjellstueene og ødestuene vil først og fremst være *geografisk* og kan gi indirekte informasjon om ulike gruppers ferdsel i området. Analyse av turlagenes aktivitet er mer *tematisk*. Den sier noe om antall medlemmer, hvilke typer turer de har deltatt på og dermed noe om lagets tematiske profil. Turlagene har også definert geografisk nedslagsfelt.

Registreringen av ferdsel på fjellstueene, ødestuene og ved turlagene trenger ikke være gjensidig utelukkende. Men i hovedsak gir de ulik informasjon som samlet kan være godt egnet til å belyse deler av allmennhetens ferdsel i Finnmark.

I Finnmark er det nå tre statlige fjellstuer og 7 ødestuer i Øvre Pasvik som er registrert på Finnmarkseiendommen/Finnmarkkuopmodat (FeFo) sin hjemmeside (FeFo, 2010). Av kapasitetshensyn var det nødvendig å gjøre et utvalg. Jeg har gjort registreringer ved Jotka fjellstue. Jotka ligger i et rutenett med de to andre statlige fjellstuer sentralt på Finnmarksvidda. Jotka fjellstue kan et stykke på veg være representativ for ferdselen også ved de to andre fjellstueene. Dette sammenfaller med Lindmann (2010) og Proconor (1999) som sier at de samme hovedgruppene av brukere går igjen på de tre fjellstueene. I tillegg er Jotka interessant i seg selv fordi den ligger nært Finnmarks største by med en betydelig dagstrafikk.

I Pasvik var det mulig å gjøre registreringer ved de fire ødestuene Grenseparvasshytta, Piilolahytta (Piilolaporten), Holmenkoia og Ellenvannskoia.

Alle turlagene i fylket er med i registreringen bortsett fra Varangerhalvøya turlag hvor jeg ikke har mottatt informasjon. Turlagene er heterogene både med hensyn til når de ble stiftet, om de tilrettelegger for ferdsel i nærmiljø eller ødemarkspregete områder, i forhold til geografisk nedslagsfelt og ikke minst med hensyn til tematisk fokus. Det var derfor naturlig å inkludere alle lagene.

En uttømmende fremstilling om allmennhetens ferdsel i utmarka i Finnmark ville være et langt større prosjekt enn rammene av denne fremstillingen. Da måtte for eksempel både moderne og spesielle former for ferdsel som hundekjøring (Alta trekkhundklubb, Sør-

Varanger trekkhundklubb), klatring (Alta klatreklubb, Hammerfest klatreklubb, Lemojavri klatreklubb og Sør-Varanger klatreklubb), kajakkpadling (Alta kajakkklubb), eller bratt skikjøring (Haldetoppen telemarkslaug) vært tatt med. Ferdsel knyttet til grendelag, velforeninger, lionsklubber, idrettslag eller kommunene sine skihytter og turkasser er heller ikke tatt med. Unntaket er at Hammerfest kommune sine 6 tur og overnatingshytter så vidt er med i en avsluttende diskusjon om turlagenes rolle. Denne rapporten gir derfor opplysninger om en avgrenset del av allmennhetens ferdsel.

Det er laget tre kapitler. Et for fjellstuene, et for turlagene og ett for ødestuene. Metodene er delvis forskjellig. Derfor er metodevurderinger gjort innledningsvis i hvert kapittel. Deretter er resultatene fremstilt og drøftet. Til slutt er det laget et kort oppsummerende kapittel der funnene er drøftet samlet.

2 Ferdsl knyttet til fjellstuene

Kapitlet gir innledningsvis et tilbakeblikk på en nesten 900 år gammel tradisjon med et statlig fjellstuesystem i Norge. Blikket rettes raskt mot Finnmark og oppbyggingen av fjellstuene her fra år 1843. Noen historiske data om ferdsel har vært mulig å frembringe, i første rekke gjennom DNT's årbøker fra første halvdel av 1900 tallet. Senere, i kapittel 4, gir dette grunnlag for å sammenligne infrastruktur for allmennhetens muligheter til overnatting i hytter i utmarka fra før 2. verdenskrig med dagens overnattingsmuligheter.

Så gis det en relativt grundig fremstilling av besøk og ferdsel på Jotka fjellstue fra 1961 til i dag. Det gis informasjon om både variasjon i besøk gjennom årene og hvordan bruken har variert mellom ulike grupper.

Avslutningsvis ses resultatene fra Jotka fjellstue i sammenheng med funn gjort av Proconor bedriftsutvikling (Proconor, 1999) på slutten av 1990 tallet, besøk ved Ravnastua og Mollisjok fjellstue som også tilhører staten, og to private fjellstuer.

2.1 metode

Data til kapitlene 2.5 – 2.8 er hentet inn gjennom registreringer i felt på Jotka fjellstue. Kapitlene 2.2 – 2.4 og 2.9 – 2.11 er blitt til ved skrivebordsarbeid ved gjennomgang av eksisterende rapporter, litteratur og statistikk. Nettsider og arkiv hos Reindriftsforvaltningen har og blitt brukt. I tillegg har ressurspersoner bidradd gjennom samtaler.

Registreringene på Jotka fjellstue er gjort ved gjennomgang av gjesteprotokollene på hytta. Protokoller finnes tilbake til mars 1961. Med hull i 1979 og 2008 er de komplette frem til i dag. Registreringene er gjort ved opptelling i bøkene, side for side, som deretter er summert og kontrollert.

Antall registrerte besøkende på hytta gir indirekte informasjon om ferdsel i terrenget til og fra hytta og i nrområdet rundt hytta. Ulike grupper, for eksempel leirskoleelever, studenter, familier vil bruke nrområdet forskjellig. For å få ytterligere informasjon har jeg derfor summert antall registrerte i hytteboken for hvert år uten å skille mellom dagsbesøk og overnattinger. Så er det gått mer grundig til verks hvert fjerde år med start fra 1962. Det er registrert antall som overnatter en og flere netter. Det er videre registrert antall besøkende totalt for hver måned gjennom året. Og så er det registrert antall besøkende fordelt på geografisk tilhørighet slik;

- *Alta kommune*
- *Finnmark utenom Alta*
- *Norge utenom Finnmark*
- *Utlendinger*

Antall besøkende fra Alta kommune er igjen delt inn etter formålet med oppholdet slik:

- *Reindrifta*
- *Næring*
- *Jakt, fiske, bærplukking*
- *Tur* (alle de som ikke oppgir et spesielt formål)

I kap. 2.7 er det gitt ytterligere opplysninger om de fire gruppene.

I hvilken grad gjesteprotokollene ved Jotka fjellstue er et riktig uttrykk for antall besøkende vil variere. I perioder av året, for eksempel rundt påsketider foregår mye av dagsbesøket i området uten at dette registreres i hytteprotokollene. Dette er drøftet i fremstillingen.

Ifølge oppsitter på Jotka fjellstue (Kristensen, 2010) er det ikke forskjell mellom ulike grupper av gjester, for eksempel reineiere, lokalbefolkning på dagstur eller tilreisende, på hvor flink de er til å skrive seg inn. Protokollen har hele tiden blitt ført av gjestene selv. Oppsitter har ikke ført protokollen. Men moralen for å skrive seg inn i protokollen var ifølge oppsitter høyere før, blant alle grupper besøkende. Noen steder er reineiere ført inn av samme person over en hel side. Denne har da, ifølge oppsitter, fått dette i oppdrag av de andre.

I protokollene gis informasjon om gjestens navn, adresse/nasjonalitet, ankomstdato og hva slags ærend/yrke de har. I perioden 1989 til 1995 går det an å lese ut forrige og neste oppholdssted i protokollen. Dette er imidlertid ikke forfulgt. Frem til 1990 var det bare en kolonne for dato. I 1990 kom ny protokoll med to kolonner for dato, en for ankomst og en for avreise. Nå blir det lettere å skrive inn både ankomst og avreise. Og antall overnattinger går opp. I 1962 har 454 personer skrevet seg inn i protokollen. Bare 115 har ført opp at de overnatter. Dette er for lavt i følge oppsitter. Flere har overnattet. Antall personer som overnattet frem til 1990 vil derfor være systematisk for lavt. Men forholdet 115:40 mellom en og flere overnattinger fra 1962 gir i følge oppsitter et riktig bilde av fordelingen mellom dagsbesøkende og overnattingsgjester.

Metoden har vært en kombinasjon av innsamling av kvantitative data i felt og mer kvalitative data fra litteratur, nettsider, rapporter og ressurspersoner. Samlet gir dette et generelt overblikk over ferdselen knyttet til fjellstuene, og ferdsel i området rundt Jotka fjellstue spesielt. Registreringene på Jotka fjellstue kan ha svakheter ved at ikke alle grupper er likt registrert gjennom året og at ikke alle brukere av området vil besøke hytta og registrere seg i protokollen. Dette er drøftet videre under resultatfremstillingen, særlig i kap. 2.7. Metoden gir likevel et godt overblikk over utviklingen i området gjennom flere år. Samtaler med ressurspersoner underveis i prosessen har økt forståelsen av både kvalitative og kvantitative data og bidradd til både kontroll og validering av data.

2.2 Fra statens embedsmenn via reindriften til allmennheten og kulturvern

I 1843 startet byggingen av de første fjellstuene i Finnmark finansiert av brennevinskassen i Finnmark. Hensikten var å ivareta behovet for sikkerhet og losji til *statens embedsmenn* som var på reise. Etter hvert ble sikkerhet og overnatting for *reindriften* det viktigste formål for fjellstuene. Tidlig i forrige århundre begynner allmennheten å bruke fjellstuene under reiser og friluftsliv i Finnmark. I dag er allmennheten de viktigste brukerne av de tre statlige fjellstuene Jotka, Ravnastua og Mollisjok som er igjen i Finnmark, og Norge. De tre fjellstuene her nord er også siste rest av et statlig fjellstuesystem som er nesten 900 år gammelt. Et siste mål for å opprettholde dagens fjellstuer kan derfor være *kulturhistorie*.

Fjellstuene ble nødvendig etter at den nordlandske høvdingen Tore Hund tok Olav Digre av dage på Stiklestad i år 1030. Etter at Olav ble hellig startet turisttrafikken til Nidarosdomen, og folk begynte å fryse i hjel på Dovrefjell. I Norge var det ikke noe losji i fjellet den gang, slik som i Alpene. Det var ikke mulig for pilgrimene å komme inn noe sted. Dette tok Kong Eystein konsekvensen av i år 1115 og bygde fjellstuer på Dovre og rorbuer i Vågan. Og han ga bort deler av sin skatt til den som tok på seg å vaske gulvet å fyre i peisen på fjellstuene. Han etablerte dermed fjellstuene og profesjonen oppsitter som et statlig system allerede i år 1115 (Theisen, 1993, a). Fjellstuer ble frem til år 1400 etablert over store deler av landet nord til Salten og Skibotn.

Den første av statens fjellstuer som ble solgt var Maristova på Filefjell omkring 1850. Når veiene kom ble det mulig for oppsitter å gjøre business på stuen og staten ville ikke eie flere stuer enn nødvendig. Det var omkring denne tiden fjellstuene i Finnmark ble bygget. Suolovuobme fjellstue ble etablert i 1843 som den første i Finnmark. Det ble bevilget 40 spesidaler av brennevinskassens fond samtidig som oppsitterne skulle få 40 Specidaler hver årlig (Theisen, 1993, b). Da hadde behovet for fjellstuer vært aktuelt en stund i Finnmark. Fjellposten som gikk fra Hammerfest til Haparanda om vinteren startet opp i år 1799 og trengte overnattingssteder om vinteren. Presten Keilhau besøkte Finnmark i 1828. Han dro sammen med posten fra Alta til Karasjok i mars. De overnattet ute en natt, og på Mollisjok den neste natten. Der fantes en tømmerstue den gang. Liknende ødestuer fantes flere steder i fylket for eksempel ved Assebakke, Jergul og ved Bussund (Vardø), men de var ikke betjente og kunne ikke kalles fjellstuer slik det var etablert lenger syd i landet.

Like etter Suolovuobme ble Ravnastuen og Aidgejavre fjellstuer etablert i 1847 og Gargia fjellstue 1859. Flere stuer ble bygd i årene som kom, både statlige og private. I Den Norske Turistforening's (DNT) årbok for 1938 finnes en oversikt over fjellstuer og hytter som "Veiledning for Finnmarksturister" (DNT, 1938) som jeg har systematisert slik:

Statens fjellstuer:

- Aidgejavre fjellstue, bebodd, 2 rom og 4 senger.
- Aleknarg fjellstue, bebodd, 3 soverom 18 senger.
- Beskenjarg fjellstue, bebodd, 2 soverom og 4 senger.
- Biggeluobbal fjellstue, bebodd, 2 soverom 8 senger.
- Gargia fjellstue, bebodd, 2 rom med 4 senger, telefon.
- Grensefoss fløtekoie, ubebodd, et rom åpent, låst rom med fire brisker og madrass. Nøkkel hos skogvokter Nesheim ved Vaggetem.
- Holmestrand fjellstue, bebodd, 1 rom med 2 dobbeltsenger.
- Joatkajavre fjellstue, bebodd, 2 soverom med 4 senger.
- Karasjok fjellstue, bebodd, 9 soverom og 17 senger, hotellmessig, telefon.
- Kobbfoss trallbanevokterbolig, bebodd, 3 soverom og 5 senger.
- Lappoluobbal fjellstue, bebodd, 2 rom med 4 senger.
- Levajok fjellstue, bebodd, 2 rom med 6 senger, telefon.
- Masi fjellstue, bebodd, 2 rom med 8 senger, telefon.
- Mollisjok fjellstue, bebodd, 2 rom med 4 senger.
- Nattvann fjellstue, bebodd, 3 soverom.
- Neiden fjellstue, bebodd, 12 senger.
- Ravnastua fjellstue, bebodd, 2 rom med 3 senger.
- Sjusjavre fjellstue, bebodd, 2 rom og 4 senger.
- Skoganvarre fjellstue, bebodd, 15 rom med 27 senger, telefon.
- Skogfoss fjellstue, bebodd, 6 rom og 12 senger (nybygd i 1938).
- Suolovuobme fjellstue, bebodd, 2 rom og 4 senger, telefon.
- Store Kobbholmvatn fjellstue, ubebodd, 1 rom med sovebrisker.
- Vaggetem, eies av Toll og Justisvesenet, bebodd, 4 senger.
- Valjok fjellstue, bebodd, 2 rom og 5 senger.

Private fjellstuer:

- Avzze, bebodd, 1 rom og 2 senger.
- Beivasgiedde, bebodd, 1 gjesterom, loft med sengebrisker.
- Lakselv, bebodd, 2 rom med 4 senger, telefon.

- Miron, bebodd, 1 rom med 2 senger, telefon.
- Nyrud, bebodd, 3 soverom med 6-8 senger.
- Siccajavrrre, bebodd, 1 rom og 2 senger, telefon.
- Sirma, bebodd, 12 senger, telefon.
- Skogfossnakken skogstue (700 meter fra Skogfoss fjellstue), 1 rom + loft med 4 senger.

Turistforeningshytter

- Repparfjord turiststasjon, eier Hammerfest og Omegn turistforening. Bebodd, 8 rom og 16 senger. Hotellmessig, telefon.
- Svanvik turiststasjon, Sør-Varanger Turistforening, bebodd, 6 rom og 13 senger. Bad og elektrisk lys og telefon.

I DNT`s oversikt er det i tillegg tatt med detaljerte beskrivelser av avstander til omkringliggende tettsteder og fjellstuer. Det står også hva man kan forvente å få kjøpt av proviant på fjellstuene og hvilken utrustning man må ha med seg.

I tillegg nevnes **16 telegrafstuer** i DNT`s årbok. Disse var låst og brukerne måtte låne nøkkel. Telegrafstuene lå på fjellovergangene mellom bosettingene fra fylkesgrensen mot Troms til Tana. De var plassert mer langs kysten enn fjellstuene. Telegrafhyttene ble stort sett fjernet når telegraflinjene ble tatt ned. Noen steder står de enda åpen til allmenn benyttelse, feks ligger det i dag to åpne hytter på Varangerhalvøya på strekningen mellom Komagvær og Båtsfjord.

I 1938 var det totalt sett 24 statlige fjellstuer. I tillegg var det 8 private fjellstuer, 16 telegrafstuer og to turistforeningshytter. Til sammen 50 overnattingshytter for allmennheten. Antallet stuer og hytter utenom bebyggelse og vegnett var omtrent 17. I tillegg kommer de låste telegrafstuene og de åpne ødestuene som ikke var nevnt i DNT`s oversikt fra 1938. På Strekningen mellom Jotka og Mollisjok var det for eksempel en ødestue ved Iesjavri som ble fjernet på slutten av 80 tallet.

2.3 Veinettet i Finnmark og ferdsel i utmarka på slutten av 1930 tallet

Veinettet var ikke bygd ut så mye denne gangen. Karasjok hadde veg via Nattvann og Lakselv med videre forbindelse til Hammerfest, men ikke til Alta. Gjennom Tanadalen var det ikke vegforbindelse fra Karasjok. Fra Alta gikk det veg forbi Masi, men denne stoppet like sør for Miron. Kautokeino hadde ikke veg. Mellom Kautokeino og Karasjok gikk det turistveg (kløv og reinsti). I Øst-Finnmark var vegnettet noe bedre utbygd. Fra Kirkenes gikk det veg opp Pasvikdalen forbi Svanvik og Skogfoss til Vaggetem. Vestover gikk det veg forbi Neiden, til Varangerbotn, Vadsø og Vardø og fra Varangerbotn til Tana og Ifjord. Det var ingen videre forbindelse mellom Ifjord og Lakselv (Fixdal, 1938). Alle bygdene i Tanadalen og bygdene mellom Masi og Kautokeino lå derfor uten vegforbindelse.

Selv om mange av fjellstuene lå i tilknytning til bygder måtte man gå for å komme dit. Gå måtte man også for å komme frem vinterstid da vegene ikke ble brøytet. Derfor foregikk turisttrafikken på denne tiden for det meste om sommeren. Påsketurer i Finnmark var imidlertid et fenomen i sin begynnelse. I DNT`s årbok for 1938 beskriver både Heimbeck (1938) og Lindboe (1938) skiturer mellom tettstedene og fjellstuene i Finnmark i påsken. Ferdsele gikk med hesteskyss så langt det bar, for eksempel fra Alta til Gargia fjellstue. Så var fremkomstmiddelet ski og begge hadde leid reinskysstil bagasjen.

Den allmenne ferdsel og friluftsliv i Finnmark på denne tiden foregikk i større grad enn nå langs ferdselsårer hvor det i dag går bilveg. Dagens ferdsel er flyttet vekk fra hoveddalførene og inn på fjellet.

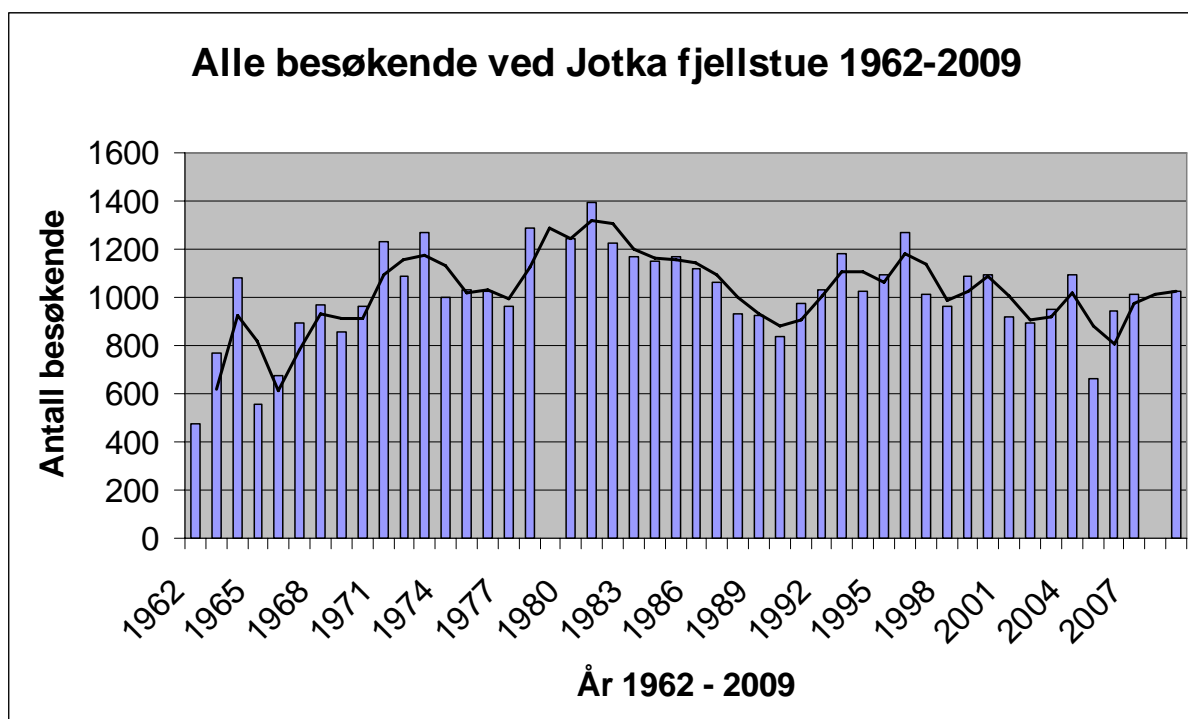
2.4 Dagens fjellstuer og ferdsel mellom dem

I 2003 eide staten kun 6 fjellstuer i Norge: Det var Kongsvoll på Dovrefjell og 5 stuer i Finnmark. I dag er Kongsvoll avviklet. I Finnmark, og Norge, er det bare de tre fjellstuene Jotka, Ravnastua og Mollisjok som er igjen av etter nesten 900 år med statlig fjellstuesystem.

Fjellstuenes beliggenhet og rutene mellom dem danner i dag en infrastruktur for styring av ferdsel i Indre Finnmark mellom Alta og Karasjok, og i trekanten mellom Alta, Suossjavri og Karasjok. Uten fjellstuene ville allmennhetens ferdsel og bruk av disse utmarksstrekningene trolig vært betydelig redusert. Vi skal se nærmere på denne ferdselen med et spesielt fokus på Jotka fjellstue.

2.5 Jotka fjellstue - totalt antall registrerte fra 1962 til 2009

I følge oppsitter (Kristensen, 2010) og Proconor (1990) har besøkstallet hele tiden vært stabilt på rundt 1000 i året. Proconor baserer sine tall på oppsitters utsagn. Mine registreringer gir et mer nyansert inntrykk. Besøkstallet varierer fra 475 i 1962 til 1381 i toppåret 1981. I vedlegg 1. er de nøyaktige tall for hvert år vist i en tabell. Figuren under viser hovedtrendene i besøket fra 1962 til 2009.

Figur 1.: Alle registrerte På Jotka fjellstue fra 1962 til 2009. Årene 1979 og 2008 mangler.

Besøkstallet stiger fra 1962. Trolig kunne trendlinjen forlenges andre vegen i årene før 1960, med besøkstall under dagens gjennomsnitt og lavere enn på 1960 tallet. I tiden etter 2. verdenskrig og utover på 1950 tallet var Finnmark preget av gjenreisning og arbeid. Det var lite tid for å gå på fjellet, i alle fall for rekreasjon.

Fra 1962 er det en ujevn stigning frem til 1973. Da er besøkstallet nesten tredoblet siden 1962. Fra 1973 går besøkstallet litt ned før det stiger mot 1381 besøkende i 1981. Rundt 1980 var det mer enn dobbelt så mange besøkende som gjennomsnittet for hele 1960 tallet, og ca 30% flere enn fra år 2000 til i dag. Toppen rundt 1980 samsvarer til en viss grad med Oddens fremstilling av den totale friluftslivsutøvelsen i Norge (Odden, 2008;93). Odden skiller mellom høstingsaktiviteter, turaktiviteter, tradisjonelt friluftsliv, andre aktiviteter og moderne aktiviteter. Det er i første rekke turaktivitetene og tradisjonelt friluftsliv som har en topp på begynnelsen av 1980 tallet. Vi skal se i kapittel 2.7 at det på denne tiden var mange fellesturer fra DNT på Jotka, og at Øytun folkehøyskole brukte Jotka mye. Både DNT og Øytun representerer nettopp det tradisjonelle friluftslivet.

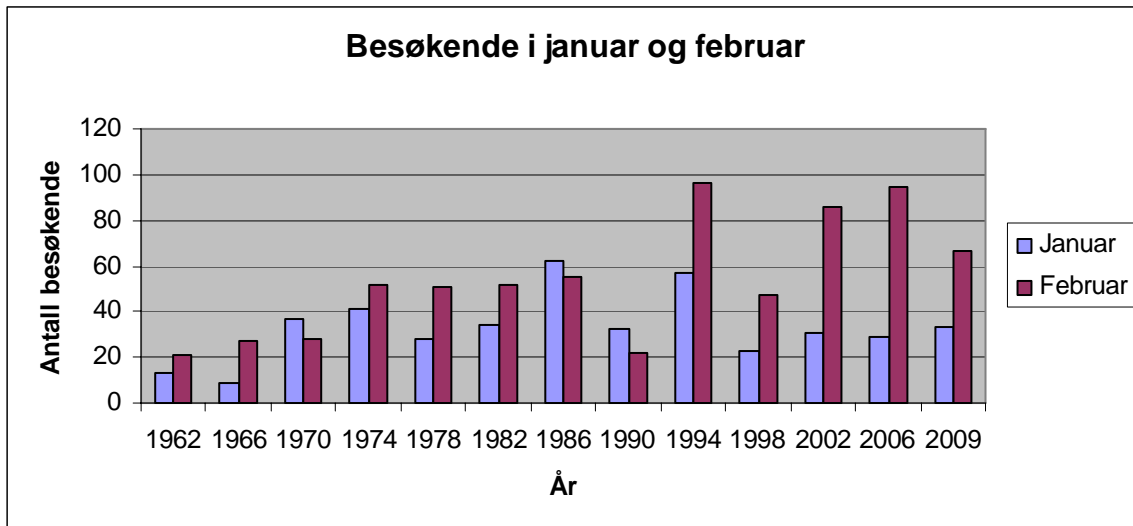
30. november 1978 vedtok Stortinget å bygge ut Alta Kautokeinovassdraget (Dalland, 1994:110). Anleggsvegen fra Stilla, forbi Tutteberget og inn til demningen ble bygget. Ved Stilla og Tutteberget ble det plassert bommer. I 1985 ble vegen åpnet fra Stilla til Tutteberget som en prøveordning. I 1989 ble vegen til Tutteberget åpnet permanent. Fra Stilla er det ca 20 kilometer til Jotka mens det fra Tutteberget er omtrent 5 kilometer. Med åpen veg ble nærområdet rundt Jotka fjellstue langt mer tilgjengelig for dagsbesøkende fra Alta. Denne økte ferdselen på anleggsvegen til en av viddas nordlige innfallspor registreres og problematiseres blant annet i hovedfagsoppgaven til Bjørn Michaelsen (1995). Men den økte ferdselen langs anleggsvegen synes ikke på antall registreringer i hytteprotokollen på Jotka. Tvert imot så går besøket til Jotka Fjellstue ned fra 1985. Aktiviteten det er snakk om er i første rekke scooterbrukere om vinteren. Det kan synes som om denne bruken ikke reflekteres i hytteprotokollen. Skigåere som overnatter er flinkere til å registrere seg. Også om sommeren er tilgjengeligheten vesentlig forbedret. Men heller ikke dette kommer til uttrykk i hytteboken.

En forklaring på at den økte tilgjengeligheten ikke vises i hytteprotokollen kan være at folk fra Alta etter 1985 bruker området mer på dagsturbasis. Tidligere var avstandene så store at man måtte overnatte på hytta. I tillegg kan folk fra Alta i større grad bruke terrenget øst for Jotka, lenger inn på vidda. Brukerne av området har nå mulighet til å dra direkte forbi Jotka og inn til Øvre Stabbursdalen. Dette kan til en viss grad også gjelde den ikke motoriserte delen av brukerne, både sommer og vinter.

Frykten på 1980 og 90 tallet var at den økte tilgjengeligheten skulle føre til økt bruk av nærområdet rundt Jotka (Michaelsen, 1995). Det kan se ut som det motsatte har skjedd. Ferdselen er flyttet lenger inn. Nærområdet er mindre brukt mens området lenger inn mot Stabbursdalen trolig er mer brukt. Dette drøftes videre i kapittel 2.7.

2.6 Jotka fjellstue – registrerte besøkende hver måned i årene 1961-2009

Så er spørsmålet om og eventuelt hvordan bruken av området har variert gjennom året. Med start i 1962 har jeg med fireårsintervaller registrert antall besøkende hver måned i året. I tillegg er året 1961 (fra mars måned) og 2009 registrert. I vedlegg 2. er de nøyaktige tall for hver måned vist. Figuren under viser hovedtrendene for januar og februar fra 1962 til 2009.

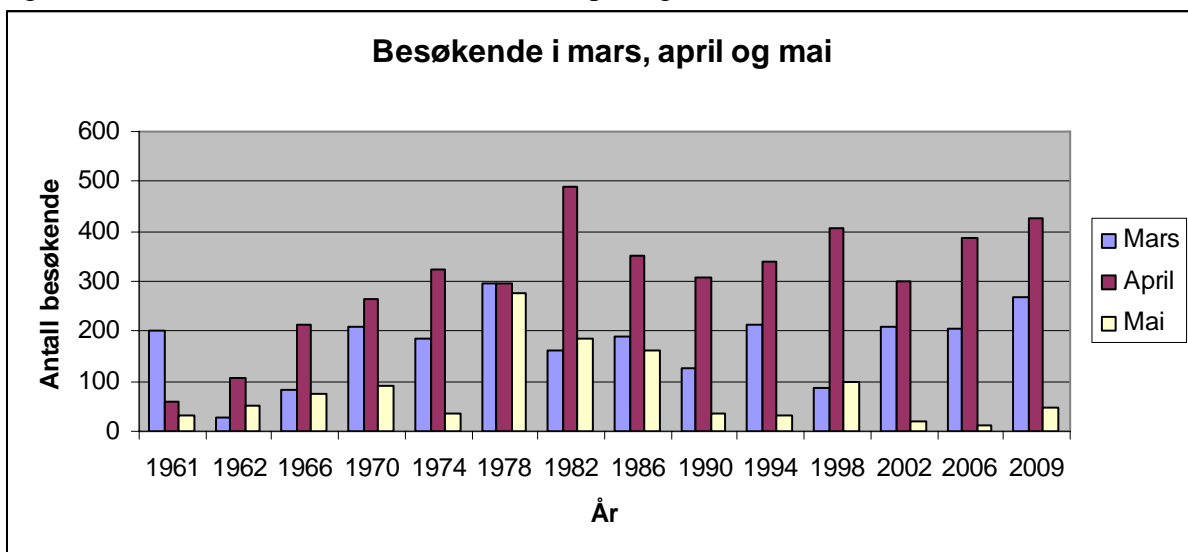
Figur 2.: Besøkende på Jotka fjellstue i januar og februar i perioden 1962-2009.

I januar og februar er fjellstuen og området rundt fjellstuen lite brukt. Aktiviteten i februar er gjennomgående høyere enn i januar. Besøktallet har imidlertid steget fra rundt 30 (for begge månedene) på starten av 1960 tallet til ca 120 i 1994. Vi legger merke til at økningen er større for februar enn for januar, særlig gjelder det fra 1994 til i dag. En hovedtrend er derfor at besøket i februar har økt kraftig. Fra 1994 til i dag er det firedoblet siden starten på 1960 tallet. Ifølge oppsitter (Kristensen, 2010) og egne observasjoner i hytteprotokollen skyldes økningen, spesielt i februar, at stadig flere grupper på ski bruker nærområdet.

Tallene for januar og februar skiller seg fra de generelle besøktallene (figur 1) på tre måter:

1. Økningen i januar og februar fra 1962-2009 er dobbelt så stor som den generelle økningen.
2. Den generelle toppen på 1980 tallet synes ikke i januar og februar. På denne tiden hadde fjellstuen kun 80 besøkende i januar og februar.
3. Den sterke økningen i besøktallene fra 1994 for januar og februar vises ikke i de generelle tallene.

Figuren under viser hovedtrendene for mars, april og mai fra 1961 til 2009.

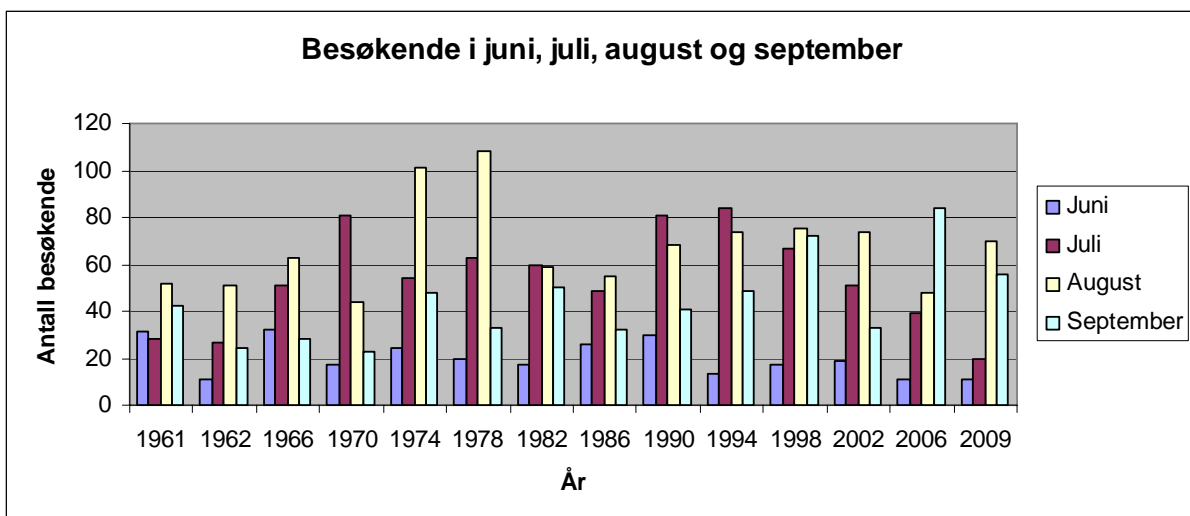
Figur 3.: Besøkende på Jotka fjellstue i mars, april og mai i perioden 1961-2009.

Besøkstallet for mars, april og mai reflekterer den generelle trenden i bruken av området. Fra starten av 1960 stiger besøket frem mot en topp rundt 1980. Deretter er den samlede bruken stabil. Fra 2002 har det vært en liten økning i mars og april.

April er den mest besøkte måneden. Gjennomsnittet de siste 30 årene er over 300 årlig. Trafikken i april øker til nesten 500 i 1982, mens mars og mai går noe tilbake. Fra 1982 øker også differansen mellom april og mars/mai. Trolig skyldes dette økt bruk i forbindelse med påsken i april. I tillegg reduseres trafikken i mai vesentlig fra slutten av 1980 tallet. Dette kan henge sammen med tidligere vår og førefall. Unntak er våren 1978 og 1982 hvor våren kanskje var sen med godt snøføre. Fra 1988 ble dagens ordning med scooterløyper i Finnmark og Nord-Troms innført i medhold av § 4 i forskrift til motorferdselsloven (Miljøverndepartementet, 1988). Dette medførte at løypene normalt ikke kunne brukes etter 5. mai. Ved gode snøforhold kan kommunen holde løypene lenger åpne, slik det kan se ut i 1998. Men hovedregelen er altså at det er slutt på ferdsel med snøscooter fra og med 5. mai. Dette er den mest sannsynlige grunnen til den reduserte trafikken i mai fra slutten av 1980 tallet.

I følge oppsitter (Kristensen, 2010) er besøket i mars og april mye dagsturer på scooter. Denne aktiviteten startet på 1970 tallet og øker utover 1980 tallet. De besøkende er både guidede fellesturer, som kjører fra Alta til Karasjok eller motsatt veg, og det er lokalbefolkning fra Alta. Dagsbesøkende fisker og raster mye i nærområdet langs scooterløypa. De som er på gjennomreise ferdes langs den oppmerkede løypa. I tillegg er det mange som går på ski fra Alta til Karasjok i denne perioden, og helt ut i mai. I følge oppsitter er dette er grupper fra Hammerfest og fellesturer sørfra. Mange av disse gruppene kommer igjen år etter år og har gått sammen i 20 år. Endelig er det skigrupper fra Alta som går til Karasjok. Det er venninnegrupper, skoleklasser helt ned i 10 års alderen og andre grupper. I følge oppsitter har denne formen for friluftsliv tatt seg opp mot siste halvdel av 2000 tallet. I kapittel 2.7 skal vi se nærmere på hvordan bruken av området fordeler seg mellom ulike grupper.

Figuren under viser hovedtrendene i besøket for barmarksperioden juni, juli, august og september fra 1961 til 2009.

Figur 4.: Besøkende på Jotka fjellstue i juni, juli, august og september i perioden 1961-2009.

Den generelle trenden med en gradvis økning i bruken av området fra 1960 tallet frem mot 1980 vises også for sommermånedene. Toppen for sommermånedene ser imidlertid ut til å komme noe tidligere, på slutten av 1970 tallet. I 1982 og 1986 er besøkstallet noe på retur.

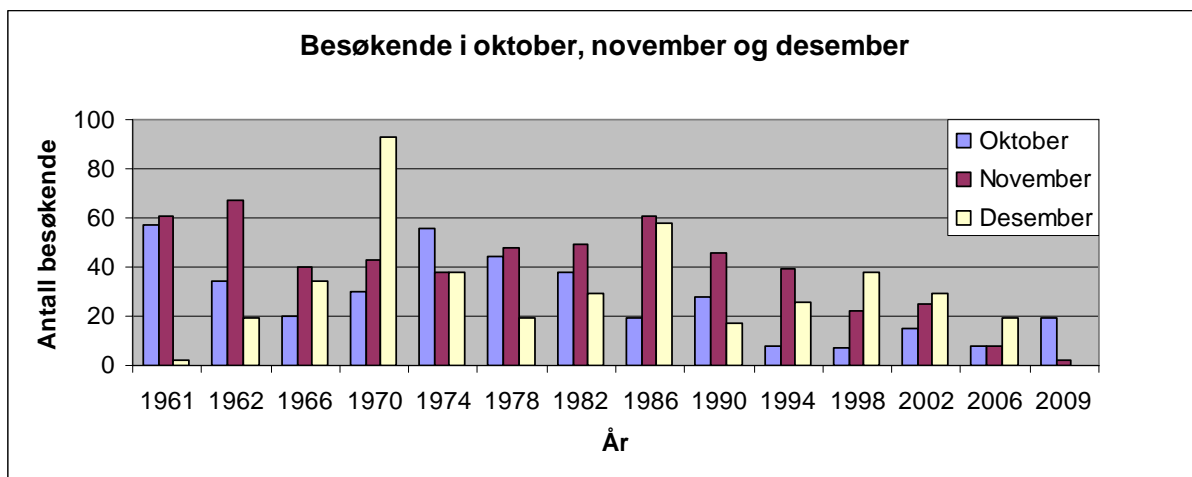
Når det gjelder de enkelte månedene er det gjennomgående minst besøk i juni alle år. Så er bildet noe uklart. Juli var en måned med godt besøk frem til slutten av 1990 tallet. De siste 10 årene har besøkstallet gått noe ned i juli, helt ned til 10 personer i 2009.

Det høyeste besøkstallet for en enkeltmåned var august i 1978 med 110 registrerte. August 1978 var like før stortingsvedtaket om utbyggingen av Alta-Kautokeinovassdraget. Kan hende førte interessen for området i forbindelse med utbyggingen til det høye besøkstallet. Etter denne tid er det ca 60 registrerte i august.

I september måned har det vært ca 45 besøkende frem til midt på 1980 tallet. Deretter har besøkstallet tatt seg noe opp.

Ifølge oppsitter (Kristensen, 2010) kan rypejakta forklare noe av oppgangen i september måned de siste 15 årene. Nedgangen i juli måned kan ha sammenheng med at fotturister forskyver fotturen fra juli til august eller september. I det hele tatt er det påfallende hvordan det de siste 15 årene er stadig mindre besøk i juli mens aktiviteten i august og september er noe i framgang. Folk kutter ut fjellturen eller flytter den bort fra fellesferien og over til høsten, kanskje med rypejakt og multeplukking. Kanskje ønsker folk også å unngå myggplagen i juli?

Figuren under viser hovedtrendene i besøket for oktober, november og desember fra 1961 til 2009.

Figur 5.: Besøkende på Jotka fjellstue i oktober, november og desember i perioden 1961-2009.

Bruken av Jotka i årets tre siste måneder følger ikke den generelle trenden. Bruken i denne årstiden er gjennomgående redusert. Vi ser heller ikke den generelle toppen i besøkstallet rundt 1980 som ble vist i figur 1. I oktober, november og desember er besøkstallet noenlunde stabilt rundt 120 frem til slutten av 1980 tallet. Deretter reduseres det gradvis til ca 25 i 2009.

Ifølge oppsitter (Kristensen, 2010) brukte reindrifta Jotka fjellstue mye i november og desember frem til ca 1990. Over 90 besøkende i desember 1970 er fra reindrifta. Fremdeles bruker reindrifta Jotka om høsten, men nå er det kun en eller to reingjetere som overnatter.

Den reduserte bruken vi ser fra ca 1986 kan delvis forklares med at reindrifta ikke lenger bruker Jotka fjellstue. Reindriftas bruk av området drøftes videre i kapittel 2.7.

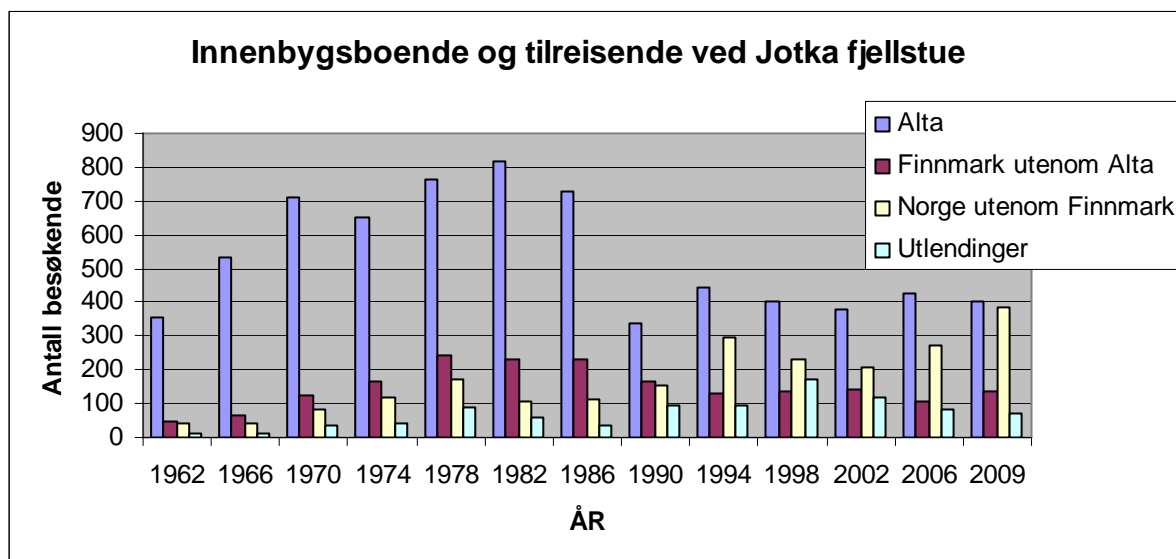
De siste 10 årene er Jotka svært lite besøkt i november og desember. Noe besøk er det, og ifølge observasjoner i hytteprotokollen hører mange av de besøkende hjemme i to grupper: Bedrifter som skal ha en sosial helg eller overnatting på hytta. Disse bruker i liten grad nærmiljøet rundt hytta. Den andre gruppen er barnefamilier fra Alta. De bruker nærområdet ved hytta aktivt, men er færre i antall.

Samlet sett er bruken redusert i mars og mai, i juni og juli, og i oktober til desember. Bruken er økt i januar og februar, i april, i august og i september. Dette har sammenheng med både en forskjøvet bruk. Altså at folk bruker fjellstuen/området på andre tidspunkt av året. Men også at enkelte grupper slutter å bruke fjellstuen og nye grupper kommer til.

I mai kan innføringen av dagens regelverk (fra 1988) med stengte scooterløyper fra og med 5. mai trolig forklare den reduserte bruken. Økt bruk i april, spesielt rundt 1980 tallet og de siste årene fra 2006 til 2009, kan ha sammenheng med grupper som krysser vidda på ski. Forskyvning av bruken fra juni/juli til september kan ha sammenheng med deltakelse i rypejakt og at folk bruker fellesferien andre steder. Den reduserte bruken i november og desember skyldes delvis at reindrifta fra slutten av 1980 tallet ikke bruker hytta og området på samme måte som tidligere.

2.7 Jotka fjellstue – ulike grupper og formål

Ut fra hytteprotokollen har det vært mulig å identifisere hvor folk kom fra, skille mellom personer fra Alta kommune og tilreisende, og til en viss grad - formålet personer fra Alta oppgir med oppholdet. De nøyaktige tall er gjengitt i vedlegg 3. Figuren under viser hvordan antallet tilreisende og personer fra Alta kommune har variert fra 1962 til 2009. Fremstillingen er gjort i fireårsintervaller.

Figur 6.: Antall personer fra Alta kommune, Finnmark utenom Alta, Norge utenom Finnmark og utlendinger på Jotka fjellstue i perioden 1962-2009.

Lokalbefolkningen er i flertall fra 1962 til ca 1990. Fra og med 1990 er ulike grupper tilreisende samlet sett en større bruker enn lokalbefolkningen. Gjennom hele 1970 tallet og

frem til 1986 er fjellstuen meget godt besøkt av lokalbefolkningen. Fra 1986 til i dag halveres lokalbefolknings bruk fra 7-800 besøkende pr år til omtrent 400 pr år.

Oppsitter (Kristensen, 2010) sier at lokalbefolkningen hele tiden har brukt Jotka mye. Fra og med 1990 ser vi imidlertid at tilreisende samlet sett er flere enn lokalbefolkningen. I 2009 var de tilreisende ca 1,5 ganger flere enn lokalbefolkningen, og gruppen *Norge utenom Finnmark* er like mange som besøkende fra Alta kommune.

Hva skjer? Slutter lokalbefolkningen å bruke området ved Jotka eller slutter de å registrere seg? Lokalbefolkningens reduserte bruk fra slutten av 1980 tallet faller sammen med at reindrifta sin bruk gradvis opphører. Dette kommenteres ytterligere under neste figur. I tillegg åpnes vegen mellom Stilla og Tutteberget i 1989 som ble kommentert i kap. 2.5. En skulle tro at åpningen av vegen ville generere økt bruk på hytta. Det motsatte er tilfelle.

Lokalbefolkningen kan nå bruke området på en annen måte. Mange drar direkte forbi Jotka fjellstue og videre inn i Stabbursdalen (Rønbeck, 2011). Eller området rundt Jotka kan brukes mer på dagsturbasis enn tidligere. Nedgang i antall registrerte i hytteprotokollen kan indikere at lokalbefolkningen er mindre på tur. Det trenger ikke være tilfelle. Årsaken kan like gjerne være et endret bruksmønster som ikke vises i hytteprotokollen.

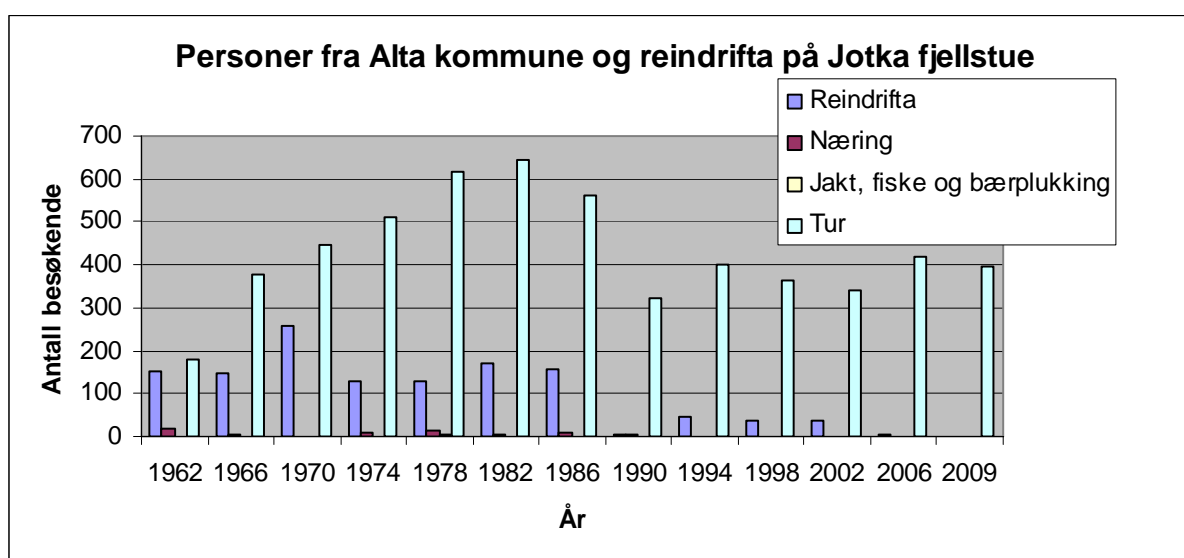
Gjennom observasjoner av kommentarer i hytteprotokollen og flere samtaler med oppsitter (Kristensen, 2010) er det ytterligere grunnlag for å si noe om hvor brukerne kom fra og hvilke konstellasjoner de inngår i:

- Fra 1962 er mange av Finnmarkingene fra Hammerfest. Utover på 1990 tallet er andre deler av Finnmark også representert som Sør-Varanger, Tana og Porsanger, samt Kautokeino og Karasjok.
- I 1962 var det 9 utlendinger, alle fra Tyskland. De første årene var de tilreisende utlendingene fra Frankrike og Finland i tillegg til Tyskland.
- Finske Lauri Oksanen fra universitetene i Luleå og Oulo har brukt Jotkaområdet hvert år siden tidlig på 1980 tallet. Han forsker på høyfjellsøkosystemer og har mange overnattiger. Med Oksanen kom også et varierende antall feltassistenter, kollegaer og forskere. Forskerne bruker området om sommeren og høsten og i korte perioder resten av året. Forskningen er relativt arealkrevende. Det er satt opp smånagerfeller, inngjerdinger og installasjoner over et område på flere kvadratkilometer fra bjørkeskog til høgfjell. I tillegg til Oksanen var det i 1998 mange forskere og studenter fra Sverige og Finland. I 2002 var mange av utlendingene fra Finland.
- Tyske studenter har vært på Jotka hele tiden. De siste 10 årene har det også vært besøk av utlendinger fra Nederland.
- På 1970 og 1980 tallet var det mange fellesturer fra DNT i august. Disse gikk fra Karasjok til Alta eller motsatt veg. De lå oftest to netter på Jotka. Det innebærer at ferdselen både foregikk langs de oppmerkede rutene og mer fritt rundt fjellstuen. På 1970 og -80 tallet var det også mange elever fra Øytun folkehøyskole og noen skoleklasser fra Alta som overnatter på Jotka. Øytun folkehøyskole brukte nærområdet om vinteren og skoleklassene om høsten. Oppsitter opplyser at "alle" skoleklasser i Alta har leirskole på Jotka. Dette startet opp rundt 1980 og fremdeles er det klasser fra grunnskolene i Alta som bruker Jotka som leirskolested.

- Økning i besøkstallet gjennom 1970 tallet samsvarer med økning i antall scootere i Finnmark. Stadig flere oppgir scootertur som formål eller fremkomstmiddel.
- Mange personer og grupper krysset vidda til fots og på ski på 1960, -70 og -80 tallet. Den gang var det også overnattingsalternativ på sommerruta mellom Jotka og Mollisjok i en ødestue ved Iesjav`ri. Denne ødestuen er fjernet og de vandrende må nå gå helt til Mållesjokk. Når det gjelder skiturismen opplyser oppsitter at antallet avtok etter hvert som scootertrafikken økte; ”når scooteren kom ble det utrivelig å gå der”(Kristensen, 2010). Nå er skiturismen, fremdeles i følge oppsitter på veg tilbake, og det er mest Finnmarkinger som går. Finnmarkingene har kanskje høyere toleranse for scootertrafikk enn tilreisende.

Så ser vi nærmere på personer fra Alta kommune og reindriftna sin bruk av Jotka i figuren under.

Figur 7.: Personer fra Alta kommune og reindriftna på Jotka fjellstue i perioden 1962 - 2009. Personer i stolpen "Reindriftna" har oppgitt at de er "flyttsame" eller "reineier" med adresse enten fra Alta, Kautokeino og Karasjok kommune.

Det er først nødvendig å si noe om gruppene:

- **Alta kommune** er alle som har oppgitt adresse i Alta kommune.
- **Reindriftna** er personer som bruker området ved Jotka i forbindelse med at reinen beiter der, og dermed skriver seg inn i hytteprotokollen når de bruker fjellstuen. Personer fra reindriftna er hjemmehørende i enten Kautokeino, Karasjok eller Alta kommune. Reindriftna er egentlig utenfor allmennheten slik det er definert i kap. 1. Reindriftna er en stor bruker av fjellstua og vidda rundt. Allmennheten har hele tiden delt på bruken av vidda med reindriftna. Reindriftnas bruk gir derfor en totalforståelse av allmennhetens bruk i området.
- **Næring** er alle som har skrevet seg inn i forbindelse med en eller annen jobb, for eksempel som naturoppsyn, transport, og noen få innen offentlige kommisjoner. De fleste er imidlertid naturoppsyn.
- **Jakt, fiske og bærplukking** er de som oppgir dette som formål med turen.
- **Tur** er alle som er på tur uten å oppgi annet spesielt formål. Lokale guider er også ført inn i denne kolonnen.

Rekreasjon (tur) er det dominerende formålet blant besøkende med en topp på over 600 i 1982. Gruppene næring og jakt, fiske og bærplukking er lite synlig i materialet. Reindriften brukte Jotka fjellstue mye frem til slutten av 1980 tallet hvor bruken tilsynelatende opphørte. Reindriften var tidligere en stor bruker i november og desember med 100 – 200 overnattinger hvert år til slutten av 1980 tallet. Deretter reduseres reindriften kraftig.

Personer fra reindriften er ifølge oppsitter (Kristensen, 2010) verken dårligere eller bedre enn andre grupper til å skrive seg inn i hytteprotokollen. På 1960 og -70 tallet skriver de seg inn som ”flyttsame”. På 1970 og -80 tallet opphører denne betegnelsen. Mange skriver navnet sitt og tallene blir mer usikre. Utover på 1980 og -90 tallet skriver de seg inn som ”reineier”.

En overgang fra næring til allmennhetens bruk i utmarka er et generelt trekk i Norge og Finnmark (Aas, Øian, Waaler og Skår, 2010). I bygde Norge og Finnmark holdt nok en aktiv næringsutøvelse i utmarka lengre stand enn i resten av landet. Men det er andre årsaker til at reindriften forsvinner fra Jotka rundt 1990. Reinbeitingen i området ved fjellstuen er minst like fremtredende nå som på 1960 tallet. I hytteprotokollen på Jotka fjellstue står denne næringen for mellom 10 og 20% av besøket frem til 1980 tallet. Oppsitter (Kristensen, 2010) opplyser at de høye besøkstallene fra reindriften er et resultat av at hele familien med kone, barn og slekt var med på fjellet. Antall rein er økt, men antall personer tilknyttet driften på fjellet er gått ned. Samtidig går flyttingen mye raskere nå. Med moderne scootere gjøres flyttingen fra kysten til innlandet over på kortere tid. Reindriften har ikke behov for å stoppe så mange dager og uker på Jotka. Med kraftigere scootere har mange med seg gompier hvor de overnatter. En annen grunn til at besøkstallet fra reindriften går ned er et økende antall gjeterhytter i reindriften.

På fjellstuene var det tidligere et rom med betegnelsen ”*Folkestua*” som var forbeholdt reindriften. Folkestua var et enklere rom hvor reindriften kunne overnatte og oppholde seg med selvhushold av ved, vann og mat uten besøk av andre. På Jotka ble folkestua leid ut som overnattingsrom fra slutten på 1990 tallet. I 2003 ble folkestua fjernet helt og gjort om til kafe. På Ravnastua og Mollisjok eksisterte folkestua lenger. Disse hyttene har noe større bruk av reindriften i dag uten at det nødvendigvis har med folkestua å gjøre. Omgjøringen av folkestua til kafe kan ha vært med å legge til rette for dagsbesøk fra allmennheten på bekostning av reindriften. Den siste reduksjon i besøk av reindriften fra 2000 sammenfaller i tid med fjerningen av folkestua. Fjerningen av folkestua kan trolig ses som et resultat av mindre behov for overnatting fra reindriften.

Reduksjonen i reindriften bruk av Jotka har trolig sammenheng med moderniseringsprosesser i reindriften og fjellstuenes nærhet til bygda. Selv om reindriften nå bruker Jotka lite sier oppsitter (Kristensen, 2010) at de fremdeles ønsker at hytta er åpen hele året av to grunner. Som ”servicestasjon” hvis de har behov for å reparere scooter eller slede, og som ekstra trygghet og et sted de kan ta inn eller ringe fra hvis det blir nødvendig.

Kategoriene næring og jakt, fiske og bærplukking ble satt opp med forventning om at ærendet til de besøkende kunne identifiseres i gjesteprotokollen. Svært få oppgir næring eller, jakt, fiske og sanking. Det kan ha ulike årsaker. Protokollen inviterer i liten grad til å gi slike opplysninger. Personer fra lokalmiljøet som driver jakt, fiske og bærplukking vil trolig gjøre det på dagsturer (i alle fall etter 1989) og i områder utenom fjellstua. Det er ikke naturlig for denne gruppen å gå innom Jotka å skrive seg inn i hytteprotokollen, slik det er for tur - gruppen som ferdes langs de oppmerkede stiene.

En forklaring på at få innenbygdsboende registrerer jakt, fiske og bærplukking som formål kan også være at oppsitterne på fjellstuene hadde en bruksrett til utnyttelse av nærområdet rundt hytta til jakt, fiske og bærplukking. Folk har tradisjonelt sett respektert denne retten. Dette sammenfaller med Rønbeck (2011) som forteller at han aldri gikk nær Ravnastua på sine multeturer fra Karasjok, selv om det kunne være fristende. Jotka fjellstue har i dag garnforpaktning i vannene rundt hytta. Det gir oppsitter rett til garnfiske i vann på FEFO's grunn hvor allmennheten kun har rett til å fiske med sportsfiskeredskap.

En observasjon fra hytteprotokollen er at det er svært mange som kommer fra *Tverrelvdalen* og *Kronstad*. Det er de aller nærmeste tettstedene til fjellstua. Der hvor oppsitterne bodde og bor. I samtale nyanserte oppsitter dette bildet noe; besøkende fra Tverrelvdalen og Kronstad er i stor grad dagsbesøkende. Det er personer fra andre deler av Alta kommune som overnatter. (Kristensen, 2010).

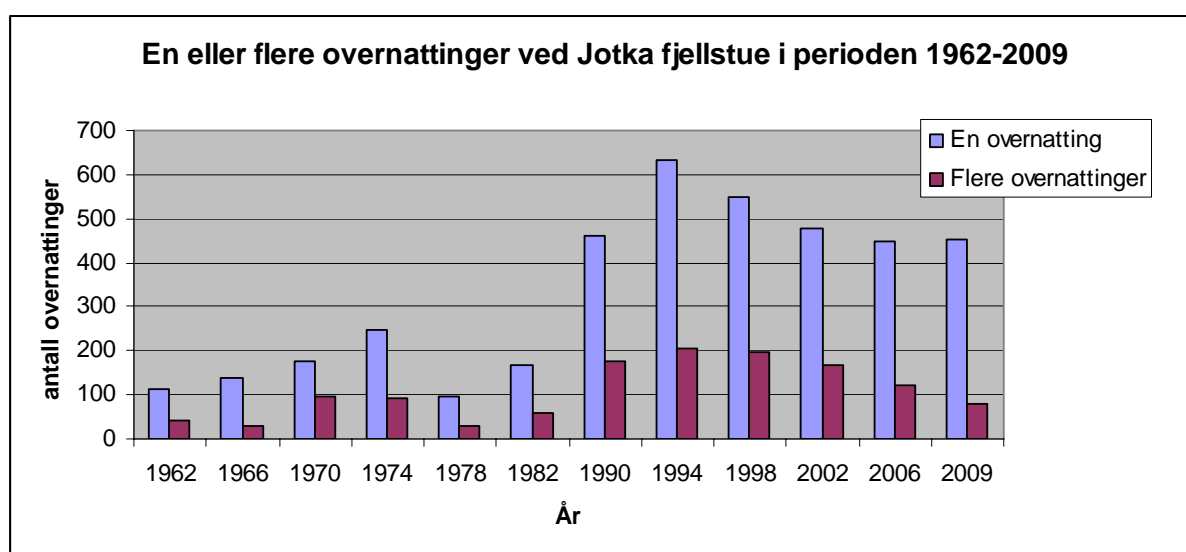
Samlet sett ser vi at ulike gruppers bruk av fjellstua og området rundt har endret seg. Fra 1962 til 1986 var lokalbefolkningen i flertall. Fra begynnelsen av 1990 er tilreisende i flertall og i 2009 er tilreisende fra Norge utenom Finnmark like mange som lokalbefolkningen. Årsakene til dette er trolig økt mobilitet i befolkningen som genererer besøkende sørfra til Finnmark. Samtidig endres lokalbefolkningens bruk. Området ved fjellstua brukes mer på dagsturbasis og ferdsel flyttes lenger inn på vidda. Åpningen av anleggsvegen mellom Stilla og Tutteberget i 1989 og økt mobilitet med snøscootere antas å være årsaken.

Når det gjelder lokalbefolkningen så er reindriftas bruk av fjellstuen opphørt. Den største gruppen lokale er de som ferdes i forbindelse med rekreasjon, for turens skyld.

Lokalbefolkningens bruk av området til næring, jakt, fiske og bærplukking er knapt registrert. Årsaken til dette er at denne bruken foregår utenom hyttas nærområde. De beste fiskevannene ligger langt unna fjellstua. Ulike grupper registreres derfor ulikt i hytteprotokollen.

2.8 Jotka fjellstue- en eller flere overnattinger

Noen personer er på dagsbesøk mens andre overnatter en eller flere netter på Jotka fjellstue. Med fireårsintervaller fra 1962 viser figur 9. antallet som overnatter en eller flere netter.

Figur 8.: Besøkende med en eller flere overnattinger på Jotka fjellstue i fireårsintervaller i perioden 1962-2009.

I denne registreringen har jeg skilt mellom antall personer som overnatter en eller flere netter på hytta, men ikke antall overnattinger totalt. Dette ble gjort i 1939, 1960 og 1979, og fremkommer i NOU1978:18A (Miljøverndepartementet, 1978). I registreringen min mangler data for 1979. Men antall overnattinger registrert i NOUen for 1979 er høyere enn antall besøkende (dagsbesøk og overnattinger) på samme tid, jfr vedlegg 1. Ifølge oppsitter (Kristensen, 2010) er tallene fra NOUen basert på innleverte gjesteregninger som er skrevne bilag. Dette var et registreringssystem som opphørte tidlig på 1980 tallet. Ettersom mange overnatter flere netter, og noen flere uker, mener oppsitter at det er godt samsvar mellom antall registrerte i gjesteprotokollen og antall overnattinger totalt.

Overnattinger på fjellstuene langs aksene Karasjok - Alta

År	Ravnastua	Mållesjåkka	Joatka
1939	517	463	585
1960	702	229	938
1975	1061	1516	1323

Tabell 1.: Overnattinger på Ravnastua, Mollisjok og Joatka fjellstuer basert på innrapporterte gjesteregninger (Miljøverndepartementet, 1978).

Det har også vært mulig å regne ut andelen som overnatter sammenliknet med dagsbesøkende. Det er gjort for hvert fjerde år i **vedlegg 4**. Her fremkommer det at andelen av besøkende til fjellstua som overnatter er på ca **41%**. Dette er imidlertid usikre tall. Hyttebøkene har som nevnt i vekslende grad innbydd til å registrere overnatting. I vedlegg 4 fremgår det og at andelen som overnatter det enkelte år varierer fra 10 % til 77 %. De siste årene har andelen som overnatter gått noe opp. Dette virker logisk og kan, som nevnt i kapittel 2.7, ha sammenheng med endret bruksmønster etter at vegen til Tutteberget ble åpnet i 1989. Antall dagsbesøkende (og dermed besøkende totalt) har gått ned etter at vegen åpnet. Dette er også diskutert i kapittel. 2.12.

Så noen observasjoner basert på samtaler med oppsitter og studier i hytteprotokollene:

Reindrifta står for mange av overnattingene over flere netter frem til slutten av -80 tallet. De utgjør mellom 10% og 20% av besøkstallet frem til slutten av 1980.

Antall overnattinger gjorde ett hopp i 1990 da det kom ny protokoll med en kolonne for ankomst og en for avreise.

I 1962 har 454 skrevet seg inn i protokollen. Bare 115 har ført opp at de overnatter. Dette er for lavt i følge oppsitter fordi det er en feilkilde i at det bare er en kolonne for dato. Flere har overnattet. Men forholdet 115:40 mellom en og flere overnattinger fra 1962 gir i følge oppsitter et riktig bilde av fordelingen mellom gruppene som besøker hytta. Det innebærer at cirka 35% av de som overnatter ligger mer enn en natt på hytta, slik figur 9. omtrentlig viser. Dette tallet vil ifølge oppsitter også være riktig i dag (Kristensen, 2010).

De som overnatter flere netter er:

- Skigrupper overnatter ofte to netter. De har hviledag og bruker nærområdet i noe grad på hviledagen. I følge oppsitter er det imidlertid enda mer vanlig av skigrupper har hviledag på Mollisjok. Da er de halvvegs mellom Karasjok – Alta uavhengig av hvilken retning de går.

- Studenter på feltopphold og skolelever på leirskole overnatter to til fire netter. De bruker lokalområdet rundt hytta til naturstudier, padling, orientering osv. Disse gruppene er på besøk vår, sommer og høst, men mest om høsten.
- Utlendinger er mest på besøk om sommeren og kan overnatte flere netter og gå tur i nærområdet.
- Familier fra Alta og Finnmark bruker Jotka og nærområdet mye om våren, sommeren og høsten. To til tre overnattinger er vanlig.

Øytun folkehøyskole brukte Jotka fjellstue og nærområdet mye fra 1970-2000. I 1994, som er toppåret for flere overnattinger i figur 9., lå for eksempel 30-40 øytunelever to netter på Jotka samtidig. Med 90 - 100 elever som årlig skal fordype seg i friluftsliv har Øytun folkehøyskole vært en stor bruker av Jotka fjellstue og nærområdene rundt hytta. Dette varte til rundt år 2000. Når denne bruken opphørte har det først og fremst med to forhold å gjøre. Skolen utvikler seg til å bli en ren friluftsskole. Det kjøpes inn telt og fellesutstyr til alle klasser. Samtidig øker kompetansen blant lærerne. Man blir i stand til å overnatte mer i telt og ta i bruk større naturområder utenom etablerte løyper og tilgjengelige hytter. Den andre årsaken er økonomi. Skolens ressurser blir brukt til oppbygging av infrastruktur for friluftsturer og ikke til overnattinger på hytter (Tunheim, 2010). Konsekvensen av denne økte kompetansen er at Øytun folkehøyskole fra begynnelsen av 2000 tallet ikke lenger er en stor og aktiv bruker av Jotka fjellstue nærområdet rundt. Nå bruker man i større grad hele Finnmark utenom det etablerte løypenettet (Tunheim, 2010).

På 1990 tallet begynte flere å ligge på Jotka 7-10 dager. Både utlendinger og lokale. Det er å anta at disse bruker nærområdet til jakt og fiske, og til naturstudier. Oppholdene er om sommeren og høsten. I 1994 overnattet noen biologer opp til en måned. I 1998 var det flere titalls studenter og forskere som bodde opp til flere uker på fjellstua. Noen nesten tre måneder (18/6-11/9). I tillegg mange titalls ukessopphold. Det er å anta at biologene og studentene bruker nærområdet utenom ferdselsvegene.

Det er den ikke motoriserte delen av allmennheten som i første rekke overnatter på Jotka fjellstue. Med unntak av reindrifta er scooterbrukere i mindre grad representert blant de som overnatter på Jotka. Så over til en mer generell fremstilling av de tre statlige fjellstueene i Finnmark.

2.9 Brukerne av dagens tre gjenværende statlige fjellstuer

Ifølge en utredning gjort at Proconor Bedriftsutvikling (1999) hadde fjellstueene Jotka og Ravnastua i 1998 cirka 1000 overnattinger pr år. Vi har sett at tallene for besøk (både dagsbesøk og overnatting) på Jotka varierer betydelig. Ravnastua har opplevd en nedgang de siste årene. På Mollisjok var besøket omtrent 300 overnattinger pr år (Proconor bedriftsutvikling, 1999). Hovedtyngden av besøkende på Mollisjok er vinterbesøk og alt er utleid i påsken. På Ravnastua var også hovedtyngden av besøkene knyttet til vinter og de fleste ankom på scooter. I tillegg var det mange dagsbesøk. På Jotka var hovedtyngden av trafikken i mars og april med ski, hundespenn og scooter. Scooterbrukere og hundespenn bruker Jotka mye som lunsjsted og gjør dagsbesøk.

Proconor (1999) antydte tre hovedgrupper brukere av fjellstueene:

- Lokalbefolkningen, både fra lokale kommuner og Finnmark for øvrig. Denne gruppen var de flittigste brukerne av fjellstuene. Det gjelder særlig vintersesongen.
- Tilreisende. I følge Proconor er det få tilreisende.
- Andre målgrupper, for eksempel forskere.

At det skal være få tilreisende på fjellstuene stemmer dårlig med våre undersøkelser på Jotka fjellstue. I hytteprotokollen var det i 1990, 113 registrerte fra Norge utenom Finnmark og 38 utlendinger. Til sammen utgjør dette ca 20 % av de registrerte. Tilsvarende tall for 2009 var 386 og 69 som utgjør hele 46 % tilreisende utenom Finnmark (jfr. kap. 2.7). Kan hende er de tilreisende flinkere enn andre grupper til å registrere seg på hytta. Tilreisende opptre oftere som overnattingsgjester enn lokalbefolkningen som bruker området mer på dagsturer. Dermed er det også mer naturlig at de registrerer seg i hytteprotokollen. 20% og 46 % er likevel en betydelig gruppe, også om den halveres.

Ellers stemmer våre funn med Proconor sine. Det er de lokale fra Alta (i første rekke) og Finnmark for øvrig som er de hyppigste brukerne av Jotka fjellstue. Og igjen, spesielt på dagsturer.

Ifølge Proconor fordeler besøket på fjellstuene gjennom året slik:

Vinter og vår

- Grupper på snøscootertur på strekningen Alta-Karasjok. Denne aktiviteten startet opp av SAS North Cape Hotels på begynnelsen av 1990 tallet som incentivturer i skuldersesongene. De overnatter i første rekke på Mollisjok og Ravnastua, og Jotka brukes som stoppested og varmestue.
- Lokalbefolkning på snøscooter.
- Personer som går på ski fra Alta til Karasjok.
- Møter, kurs og liknende.
- Jotka og Ravnastua blir benyttet av lokale firmaer og grupper som vil ha møtelokaler et uforstyrret sted.

Sommer og høst:

- Turgåere, fiskere og jegere.
- På sommeren frem til jakta er mange fjellvandre innom fjellstuene frem til jakta starter i september. Under jakta benytter mange jegere fra Sør-Norge fjellstuene som base.
- Forskere.

Proconor (1999) hevder at Jotka har mer besøk enn Ravnastua på grunn av nærheten til Alta og på grunn av at anleggsvegen fra Stilla til Tutteberget som ble åpnet i 1989. Det er både mer lokal besøk på Jotka og mer gjennomgangstrafikk enn ved de to andre fjellstuene. Våre funn avviker noe fra Proconor sine funn. Fiskere og jegere er det få spor av i hytteprotokollene på Jotka, også i perioden 1990-1999 (jfr. Kap. 2.7), hvor Proconor henter sine funn. I tillegg er mange av fjellvandrerne sommer og høst tilreisende norske og utlendinger. Åpningen av anleggsvegen i 1989 har etter min forståelse ført til nedgang i dagsbesøk til Jotka fjellstue, ikke en økning slik Proconor hevder.

2.10 Ravnastua og Mollisjok fjellstue

Ravnastuen har i dag, ifølge oppsitter (Eriksen 2010), ca 1300 besøkende i året og 700 overnattinger. Omtrent 10% av de som overnatter ligger flere netter, men ingen ligger lenger

enn en uke, slik som på Jotka. Ellers domineres det mye av dagsbesøk fra Karasjok. Og i motsetning til Jotka så buker reindrifta fremdeles Ravnastua. De leier en hytte en til to måneder om høsten som utgjør 20 – 30 overnattinger.

Oppsitter Marit, R. E. Opgård på Mollisjok fjellstue antyder at tallene for overnatting og dagsbesøk på Mollisjok er noenlunde lik tallene på Jotka (Opgård, 2010). Men at det er mye gjennomgangstrafikk av grupper på scooter. Dette samsvarer og med Lindman (Lindman, 2010). Opgård sier også at skigåere og fotturister oftest overnatter. Grunnen til dette kan være at Mollisjok utgjør et knutepunkt for ferdsel midt inne på vidda. Det er naturlig komme dit både fra Alta, Karasjok, fra Sjuosjavri og Jergul ved rv. 92, og fra Stabbursdalen og Porsanger.

Oppsitter opplyser og, at i motsetning til Jotka og delvis Ravnastua, så bruker reindrifta fjellstuen flittig. De ligger der fast hvert år fra oktober til nyttår og utgjør en vesentlig del av overnattingene (Opgård, 2010).

2.11 Private fjellstuer

Det bør nevnes at noen av dagens private fjellstuer tidligere var statlige slik som Gargia fjellstue. Og så er det bygd fjellstuer som Nedre Mollisjok fjellstue. De private fjellstuene driver langt mer aktivt naturbruk i nærområdet enn de tre statlige fjellstuene (Johnsen, 2010). Ved Nedre Mollisjok er der ikke lenger gjennomgangstrafikk men nesten bare faste besøkende. Om sommeren og høsten domineres det av jegere og fiskere. Mange av fiskerne kommer fra hele verden, og de ligger der en uke. Oppsitter (Johnsen, 2010) opplyser at flere av gruppene har gjort dette i opp til 20 år. Oppsitteren har spesialisert seg på utmarksturisme med opplevelsesturer knyttet salg av fiske, jakt og bærturer (Johnsen, 2010). Slik kan en si at disse stuene tilrettelegger for en mer intensiv naturbruk i nærområdet rundt hytta for en mer begrenset del av allmennheten, enn det de statlige fjellstuene gjør.

2.12 Oppsummering

I 2015 vil statens fjellstuer og funksjonen som oppsitter ha 900 års jubileum i Norge. Fjellstuene i Finnmark har vært viktig for ferdsel i utmarka fra den første fjellstua ble bygd i 1843. I starten var det offentlige tjenestemenn og reindrifta som brukte fjellstuene. På 1930 tallet var fritidsbruken av fjellstuene økt med turister fra Sør-Norge. Reisende hadde på den tiden 50 hytter (fjellstuer, turistforeningshytter og telegrafstuer) tilgjengelig for losji og overnatting. Etterkrigstiden var preget av gjenreisning og lite ferdsel i fjellet. De siste 40 årene er antall fjellstuer redusert til dagens tre, og ferdsel i fritiden har overtatt for statens tjenestemenn og reindrifta. Og det er de tilreisende, turgåere med adresse utenfor Finnmark, som fra 2002, utgjør den største økningen. Ved Jotka fjellstue er de tilreisende samlet sett flere enn de lokale fra Alta kommune. Lokalbefolkningen fra Alta brukte nærområdet rundt Jotka mye frem til 1989. Etter at vegen til Tutteberget ble åpnet har bruken endret seg. Lokalbefolkningen bruker området mer på dagsturer. Lenger turer, over flere dager, flyttes gjerne lenger inn i terrenget. Hverken dagsturer eller besøk lenger inn registreres på Jotka i særlig grad. Dette er hovedårsaken til at lokalbefolkningens bruk er redusert på Jotka fjellstue.

I hvilken grad bruken ved Jotka fjellstue samsvarer med nasjonale trender i friluftsliv er høyst usikkert. Jeg registrerer imidlertid et visst samsvar mellom toppen i besøk på 1980 tallet og Oddens fremstilling av den totale friluftslivsutøvelsen i Norge. Økning i antall tilreisende både fra Norge og utlandet samsvarer trolig også med generelle trender der økt mobilitet, mer fritid og bedret økonomi er drivkreftene.

3 Turlagene i Finnmark

I Finnmark er det seks turlag fra Alta i vest, Nordkapp i nord, Sør-Varanger i øst og Kautokeino i sør. Før 2. verdenskrig var det turistforeninger i Sør-Varanger og Hammerfest. Dagens turlag startet med Alta og Omegn Turlag i 1955.

Det gis først en metodepresentasjon og en samlet kvantitativ oversikt over turlagene i fylket. Deretter er turlagene presentert i den rekkefølge de er stiftet med korte drøftinger. Til slutt gis en samlet diskusjon.

3.1 Metode

Fem av turlagene i Finnmark er tilsluttet Den Norske Turistforening (DNT). Opplysninger om disse turlagene finnes både lokalt og sentralt hos DNT i Oslo. Det 6. turlaget i Finnmark, Tuvrrahasat/Kautokeino turlag står utenfor DNT og opplysninger finnes lokalt i Kautokeino.

Dataene til dette kapitlet er blitt til ved gjennomgang av litteratur om turlagene i Finnmark, årsmeldinger og kontakt med ressurspersoner i turlagene. Gjennom samtaler, mailer og brev med ledere og sekretærer i alle turlagene i Finnmark (unntatt Varangerhalvøya turlag) og Den Norske Turistforening (DNT) sentralt er det gitt verdifull informasjon både av kvantitativ og kvalitativ art. I tillegg har Svein H. Sørensen på Svanvik bidradd med verdifull informasjon både i mail og brev om Sør-Varanger turlag.

Det er mottatt årsmeldinger fra Alta og Omegn Turlag og fra Nordkapp og Omegn Turlag. Det gir et grunnlag for å behandle turaktiviteter i disse turlagenes nærområder noe grundigere. Det er også mottatt noe historisk materiale om Sør-Varanger Turlag som forteller om turaktiviteten før 2. verdenskrig i Sør-Varanger.

Ellers er det brukt medlemsoversikter fra DNT's årsberetninger og årbøker. For turlagene i Alta og Sør-Varanger, som er de eldste fylket, varierer det hvilke år de har tatt inn i DNT's årbok. Noen år dukker de opp, men ofte er de utelatt på grunn av manglende rapportering til DNT. Årsaken kan være at det har vært lite å rapportere om. Årsmeldingene viser også at aktiviteten i turlagene har variert. Dermed oppstår perioder med mye aktivitet og mange fellesturer som rapporteres, og perioder med lite aktivitet, som ikke rapporteres til DNT. Ingen rapport i DNT's årbok kan derfor være et uttrykk for at aktiviteten var lav dette året.

Det har ikke vært mulig å oppdrive lokalt arkivmateriale særlig eldre enn 20 år om Alta og Omegn Turlag. For turlaget i Sør-Varanger gikk arkivmateriale fra 1930-1945 tapt i forbindelse med 2. verdenskrig (Sørensen, 2010). Det gjør at oversikten over medlemmer og aktiviteter er mangelfull.

DNT's medlemsregister har levert oversikt over direktemedlemmer i DNT tilbake til 2006. Før 2006 ligger listene på et annet og mer utilgjengelig datasystem fikk jeg opplyst.

3.2 Turlagene i Finnmark - samlet oversikt

I tabellen under er turlagene presentert i den rekkefølge de er stiftet. I drøftingen er Varangerhalvøya Turlag utelatt da jeg ikke har klart å skaffe materiale om den. Alle turlagene er tilsluttet DNT, unntatt Tuvrrahasat/Kautokeino turlag som siden stiftelsen i 2008 har stått utenfor DNT.

Medlemstall turlagene i Finnmark pr 31.12, og 15 okt 2010

År	Sør-Varanger Turlag (1930)	Alta og Omegn Turlag (1955)	Nordkapp og Omegn Turlag (1996)	Varanger-halvøya Turlag (1994)	Hammer-fest og Omegn Turlag (2007)	Tuvrrahasat/Kautok eino turlag (2008)	Direkte-medlem i DNT	Totalt medlemmer i Finnmark
2010	107	187	148	58	161	48	9	670
2009	80	163	164	68	146	38	6	627
2008	78	133	178	58	138	(100) ¹⁾	5	590
2007	80	132	180	60	124		4	580
2006	75	144	128	68	131		3	549
2005	70	121	127	70				388
2004	70	117	99	60				346
2003	66	111	56	65				298
2002	71	115	33	58				277
2001	79	107	45	72				303
2000	85	144	35	91				355
1999	85	136	43	93				357
1998	113	158	39	104				414
1997	93	157	34	94				378
1996	104	190						294
1995	124	184						308
1994	138	207						345
1993	108	200						308
1992	82	148						230
1991	67	125						192
1990		106						
1989		94						
1988		77						
1987		70						
1974		75						
1973		70						
1958		85						
1956		106						
1955		53						
1930	80							

Tabell 2.: Medlemmer i turlagene i Finnmark fra 1930 til 2010. ¹⁾ Medlemsskapet i Tuvrrahasat/Kautokeino turlag var gratis det første året.

Det har generelt vært en økning i medlemsmassen i DNT-lagene i Finnmark. Økningen er tydelig da det ble to turlag i begynnelsen av 1990 tallet og da det økte til fire turlag på slutten av 1990 tallet. Økningen skjer når turlag dannes og medlemmer rekrutteres lokalt. Det ser vi når Varanger-halvøya Turlag (1994) og Nordkapp og Omegn Turlag (1996) stiftes. Etableringen av Hammerfest og Omegn Turlag i 2007 bidro også til et hopp på medlemslistene. Ellers merker vi oss at starten på 2000 tallet var år med få medlemmer. Det laveste var i 2002 med kun 277 medlemmer.

Antall direkte medlemmer i DNT har hele tiden vært under 10 personer. Det virker som det må en lokal forning til, som skaper tilhørighet med turvirksomhet og aktivitet i nærområdet basert på lokal kultur og hendelser (Holmgren, 2010, b), for å rekruttere turlagsmedlemmer.

En annen grunn til økning i medlemsmassen blant turlagene er etablering av Barnas turlag i flere lokallag på 2000 tallet.

Nå omtales turlagene kort, i den rekkefølge de er stiftet.

3.3 Sør-Varanger Turlag

Sør-Varanger Turlag er nevnt som medlemsforening i DNT`s årbok første gang i 1956 (DNT, 1956). Den gang het foreningen Sør-Varanger Turistforening. Dessverre er det kun mottatt historisk materiale om Sør-Varanger turlag. Dette gir imidlertid et interessant innblikk i en turkultur fra 1930 tallet.

Foreningen ble stiftet 8. mai 1930. På stiftelsesmøtet tegnet det seg 80 medlemmer (Sørensen, 2003). Allerede den 10. juni samme år var den første turiststasjon (også kalt turisthytte) ferdigbygget. To dager etter besøkte Finnmark fylkesting Svanvik og fikk bevertning i nybygget. I april 1934 besøkte kromprinsparet Märtha og Olav Svanvik, og kommunen gav lunsj på turiststasjonen. Høsten 1939 besøkte Nordahl Grieg Svanvik turiststasjon flere ganger mens han var på nøytralitetsvakt i Sør-Varanger (Sørensen, 2010). Om besøk fra Fylkesting, Kongelige og Grieg bidro til å øke interessen for foreningen, området og allmenn ferdsel er uvisst. Men, ifølge Sørensen (2010) var det en meget sterk turtradisjon om Svanvik Turiststasjon. Den var et brohode for ekspedisjoner inn til Petsamo i Finland (nå Russisk Petsamo). Derfor ble den også utbygd to ganger på 1930-tallet (Sørensen, 2003).

De fleste som overnattet på turiststasjonen var Sør-Varangers egne innbyggere, spesielt fra Kirkenes. Helgeutflukt til Svanvik med besøk til Finland, på ski eller til fots, var meget populært. I påsken var det helt fullt på turiststasjonen. Ferdselen foregikk med ski om vinteren og til fots og med sykkel om sommeren. I tillegg la turistforeningen til rette for bilcamping i nærområdet! (Sørensen, 2003 og 2010b). Via fergestedet ved Svanvik hadde Kirkenes på denne tiden vegforbindelse til Finland og ”kontinentet”. Det var derfor også et betydelig besøk fra Finland og Europa til Pasvikdalen på denne tiden (Sørensen, 2010, b).

Et nærliggende spørsmål er om turkulturen i Sør-Varanger på 1930 tallet egentlig var sterk nok til å etablere en turistforning på egne bein? Det var befolkningen fra Kirkenes som utøvde det vesentligste av rekreasjonsfriluftsliv i tilknytning til turiststasjonen. Pasvikdalens tradisjonelle friluftsliv, eller naturliv, med jakt, fiske og bærplukking ble neppe registrert på turiststasjonen. Men arbeiderbevegelsens friluftsliv med søndagsturer og sunn livsstil og forbilder som Einar Gerhardsen og Martin Tranmæl, var vel etablert i byene i Sør-Norge på denne tiden (Sæther, 1999). Innføringen av åtte timersdagen for lønnsarbeidere fra 1919 og tolv dagers ferie fra 1937 var faktorer som la grunnlaget for et bredt folkelig engasjement for friluftsliv (Odden, 2008). Arbeiderbevegelsens ledere kombinerte friluftsliv og partipolitikk med samlinger i enkle hytter og telt i skogen. Og de lot seg avbilde i avisa på søndagstur med familien. Ifølge Sæther (1999) var det i denne perioden at søndagsturen ble spikret som begrep for turliv i en sosial sammenheng. Kirkenes var en stor by i Finnmarksmålestokk på denne tiden med både arbeiderklasse og et lite borgerskap. Borgerskapet i Norge hadde hatt sitt friluftsliv siden slutten av 1800 tallet. På 1930 tallet var tidligere motsetninger mellom borgerskap og arbeidere tredd i bakgrunnen (Odden, 2008). I Kirkenes var det i tillegg en stor

statlig administrasjon og militære og fagfolk knyttet til grensen mot Finland. Det er rimelig å anta at befolkningen i Kirkenes var like moderne som bybebefolkningen i Sør-Norge og kunne samarbeide om å fremme friluftslivet. Dette samsvarer også med Odden som peker på at friluftslivet på 1930 tallet ble brukt til å fremme nasjonalt samhold og bygge bro mellom samfunnssklassene (Odden, 2008).

Randa, (Randa, 2010) og Sørensen (2010, c) hevder at satsingen på turisme trolig også var et statlig villet initiativ i et truet grenseområde. Besøk fra Kromprinsparet og fylkesting kan tyde på det. Byggetid på kun en måned for en turisthytte måtte ha krevd økonomiske ressurser som vanskelig kunne oppdrives lokalt. Dessuten fikk foreningen gratis tomt på Svanvik. Samtidig som foreningen ble etablert og turiststasjonen bygget, finansierte også staten et utkikkstårn på Høyde 96 (Sørensen, 2010, d). Både turistforeningen, turiststasjonen og markedsføringen av området ved Svanvik var trolig et resultat av både et offentlig initiativ og en oppvåkning for friluftsliv i tidens ånd blant borgerskap og arbeidere i Kirkenes. Resultatet var at turkulturen i Pasvikkdalen blomstret opp på 1930 tallet, 20 år før allmennheten i Norge på bred basis begynte å bruke utmarka til moderne friluftsliv. Og lenge før Finnmark for øvrig fikk moderne rekreasjonsfriluftsliv.

3.4 Alta og Omegn Turlag

Turlaget ble stiftet i 1955. Turlagets virkeområde er Alta kommune med tilstøtende kommuner, herunder vandreruta Okselv/Sennalandet gjennom Stabbursdalen til Porsanger, Alta til Karasjok over fjellstuene, postruta til Karasjok med tverrforbindelser, og vandreruta fra Mathisdalen til Kvænangen (Alta og Omegn Turlag, 2009). Turlaget eier to hytter. Det er Bojobæski som ligger sør i Stabbursdalen og Reinbukkelvhytta som ligger 8 kilometer øst for stilla, mellom Stilla og Stabbursdalen/Jotka fjellstue.

Når det gjelder ferdsel i fjellet i 2009 fremgår det av turlagets ”Hytt-, Sti- og løypeplan” (Alta og Omegn Turlag, 2009) at:

- Vandreruta Okselv – Stabbursdalen er mye brukt.
- Postruta til Karasjok er lite brukt.
- Det er en økende bruk av det gamle kjøresporet mellom Bojobæski og Mollisjok på østsiden av Iesjavri. Det gjelder både fotturister men også personer og grupper på terrengsykkel.

Terrengsykling har hatt relativt stor utvikling i turlagets virkeområde de siste 5 årene. Det gamle kjøresporet mellom Bojobæski og Mollisjok brukes av sykkelrittet Offroad Finnmark, Øytun folkehøyskole med elever og kurs, og idrettsstudentene ved Høgskolen i Finnmark. I tillegg kommer enkeltpersoner og grupper på terrengsykkel.

Noen milepæler i turlagets historie av betydning for allmennhetens ferdsel er tatt med under.

I 1957 er turlaget første gang nevnt i DNT`s årbok. Laget het det første året Alta Turistforening. Det nye navnet Alta og Omegn Turlag, kom i 1956. Navneskifte til dagens navn kom bare ett år etter stiftelsen i 1955.

Turlaget er også omtalt i DNT`s årbok for 1958 (DNT, 1959) der det fremgår at man sommeren 1958 konsentrerte seg om oppmerking av ruter og merket sommerrutene Alta-Karasjok, Karasjok-Kautokeino og Kautokeino-Nordreisa-Reisavann. Dette innebar at det alt på slutten av 1950 tallet var rød T-merking og tilrettelagte stier i sentrale deler av Finnmark.

Så er ikke turlaget nevnt før i 1973 hvor man merker ruta Alta-Karasjok og arrangerer 4 fellesturer. I 1977 er turlaget igjen nevnt i DNTs årbok. Turlaget har da Bojobæshytta og fått tomt til Reinbukkkelvhytta. Det innebærer at det via Jotka fjellstue, eller Stilla øst for Alta, er overnattingsmuligheter på ruta mot Karasjok eller Stabbursdalen.

Turlaget gjennomførte fra 1979, og i mange år framover en fast fellestur over Seilandsjøkulen (DNT, 1979).

I 1992 var turlaget med å merke den nye Nordkalottruta som starter i Kvikkjokk og Sulitjelma og ender i Kautokeino (Alta og Omegn Turlag, 1993). På denne måten blir det et sammenhengende rutenett fra Lindesnes til Kautokeino. Det arbeides nå med å få forlenget denne ruta til Nordkapp.

I periodene 1958 til 1973 og 1974 til 1987 er det få opplysninger å få tak i om Alta og Omegn Turlag. Dette er lange perioder, på 15 og 13 år. Det er å anta at turlaget i disse periodene har hatt lite aktivitet både med merking av løyper og fellesturer. Aktivitet har det imidlertid vært i den siste perioden med etablering av hytta Bojobæski.

Under er det gitt en samlet oversikt over besøk på turlagets to hytter fra 1988. Det er skilt mellom dagsbesøkende og overnattingsbesøkende der det har vært informasjon å finne. Til høyre i tabellen er antall fellesturer angitt fra 1979. For noen år fremgår også antall deltakere på fellesturene. Dataene er samlet ut fra turlagets årsmeldinger.

Alta og Omegn Turlag, besøk på hyttene og fellesturer

År	Bojobæski	Reinbukkkelvhytta	Fellesturer
2009	52 40 overnattinger	578 9 overnattinger	4 avlyste turer
2008		800	
1998	57 alle overnattinger	800	1 Lyngsalpene sammen med Haldetoppen telemarkslaug
1997	52 35 overnattinger	710	4 70 deltakere
1996	57 alle overnattinger	900	2 24 deltakere
1994	100 35 overnattinger	570	6 110 deltakere
1993			7 250 deltakere
1992	40	340	2
1991	90	320	2
1990	50	286	
1989	40 flest overnattinger	49	
1988	40 10 – 15 overnattinger	47	
1979	144 alle overnattinger		1 Seilandsjøkulen

Tabell 3.: Besøk på Bojobæski og Reinbukkkelvhytta og fellesturer (DNT, 1979 og Alta og Omegn turlag, 1988, 1989, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1997, 1998, 1999, 2008 og 2010).

Den 1. mars 1990 ble det merket skiløype fra Øvre stilla til Reinbukkkelvhytta. Dette forklarer den økte dagsturferdselen til denne hytta. Ved Reinbukkkelvhytta selges kaffe, vafler, sjokolade og saft i påsken. Dette har pågått siden tidlig på 1990 tallet og er trolig en viktig grunn til det økte besøkstallet. Reinbukkkelvhytta står åpen.

Frem til slutten av 1980 tallet sto Bojobæski også åpen eller tilgjengelig med DNT nøkkel hele året. 144 overnattinger i 1977 var nok et vanlig overnattingstall på denne tiden. På denne tiden var også Jotka fjellstue svært godt besøkt med 12 – 1300 årlig registrerte. Fra 1980 reduseres gradvis besøket ved Jotka. Fremstillingen i tabell 3. kan indikere en tilsvarende utvikling ved Bojobæski. Jeg var selv på hytta i 1982 da den var tilgjengelig med DNT nøkkel. Jeg minnes en tettskrevet hyttebok. Siden slutten på 1980 tallet og frem til 2010 har hytta vært avlåst med egen nøkkel. Årsaken har vært hærverk fra den motoriserte delen av allmennheten. Brukere har måtte bestille hytta. Derfor er de fleste besøkende overnattingsbesøk. Beliggenheten midt inne på vidda tilsier også overnatting.

Vi legger merke til at perioden 1993 til 1997 var en aktiv periode hvor turlaget arrangerte en rekke fellsturer. I denne perioden er det også registrert en topp i besøkstallet ved Jotka fjellstue. Reindrifta bruker også turlagets hytter. I 1990 var for eksempel 51 av de besøkende ved Reinbukkkelvhytta reineiere.

Aktive og mindre aktive perioder i et turlags historie kan være et uttrykk for at interessen for friluftsliv er stor blant allmennheten i perioden. Og/eller det kan være et uttrykk for at styret i turlaget gjør en god jobb. Jeg har sett raskt på styrets sammensetning gjennom årene og vil anta at aktive og mindre aktive medlemmer i styret er en medvirkende årsak til varierende aktivitet i turlaget. Når en eller flere profilerte ressurspersoner kommer sammen i styret går gjerne aktiviteten i turlaget opp.

Aktive perioder kan også være et uttrykk for en nasjonal trend. Økningen i dagsbesøket til Reinbukkkelvhytta fra 1990 samsvarer med Oddens påvisning i økning av turaktiviteter fra 1990 tallet (Odden, 2008;93). Og den store aktiviteten ved Bojobæski på starten av 1980 tallet faller sammen med den generelle trenden med økning i tradisjonelt friluftsliv, som Odden (2008), påviser i denne perioden.

3.5 Nordkapp og Omegn Turlag

Nordkapp og Omegn Turlag (NOT) ble etablert i 1997 med base i Nordkapp kommune. Turlaget omfatter kommunene Porsanger, Nordkapp, Måsøy, Lebesby og Gamvik. I løpet av turlagets 13-årige historie har det vært flere enkeltarrangement i de øvrige kommunene, men hovedaktiviteten har vært i Nordkapp kommune. Aktiviteten har i hovedsak vært rettet mot barn og unge (Holmgren, 2010).

Året 1998 var foreningens første driftsår og styret jobbet med å skaffe tre hytter som kunne disponeres for dagsturer. Etter hvert begynte turlaget å arrangere turer til 11 ulike lokaliteter som hytter og utsiktspunkt i lokalområdet. Tre hytter har turlaget selv ansvar for og vedlikeholder som dagsturmål. Den totale deltakelsen på disse turene, så langt det har latt seg gjøre å skaffe opplysninger om er gjengitt under.

Turer arrangert av Nordkapp og Omegn Turlag

År	Barnas Turlag	Nordkapp og Omegn Turlag
2008	15 dagsopplegg med 495 deltakere	4 turer med 557 deltakere
2007	16 dagsopplegg og en overnattingstur med 370 deltakere	10 dagsopplegg og to overnattingsturer med 430 deltakere
2006	28 dagsturer	5 dagsturer
2005	32 dagsturer hvor 70 ulike barn deltok	9 dagsturer og en overnattingstur
2004	31 dagsturer med 90 ulike barn	8 dagsturer
2003	21 turer med 50 ulike barn	
2002		3 dagsturer
2001		1 tur hvor kun styret møtte
2000		1 tur, tusenårsvarden med 100 deltakere

Tabell 4.: Deltakere på turer arrangert av NOT og Barnas Turlag under NOT (NOT, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008).

Turlaget er svært aktivt og det har vært mange turer i lagets områder. Fra 2003/2004 har Barnas Turlag ført til ytterligere økt aktivitet.

I følge årsmeldingene har turlaget gjennom flere år hatt fokus på følgende turkategorier:

- Lokalhistorie
- Naturlos med fokus på natur og miljø
- Vandreturer med fokus på å gå langt
- Familieturer (Barnas turlag)
(NOT, 2004, 2005 og 2006)

I følge Holmgren (2010, b) er de etablerte turløypene til de 11 lokalitetene basert på historiske traseer, kulturelle hendelser og aktiviteter. I følge Holmgren (2010, b) viderefører turlaget allmennhetens tradisjoner med allsidig bruk av utmarksområdene både til matauk, kulturelle aktiviteter og rekreasjon. Slik reflekterer aktivitetene som turlaget organiserer befolkningen i Finnmark, som har et langt bredere bruksbilde av utmarksarealene enn rekreasjons friluftsliv – ”å gå på tur” som DNT representerer (Holmgren, 2010b). Kan hende har turlaget lyktes med å inkludere både landsbygdas naturbruk og byenes rekreasjonsfriluftsliv i sitt turprogram, jfr. Breivik (1978) sin beskrivelse av to friluftstradisjoner i Norge. Slik vil et bredt lag av befolkningen føle tilhørighet til turlagets aktiviteter.

I årsmeldingene fremgår antall deltakere på turene til 11 ulike turmål. Ved å summere antall deltakere på hvert turmål får vi antall deltakere for hvert år som turlaget tilrettelegger for:

Deltakere på turmål tilrettelagt av Nordkapp og Omegn Turlag

År	Antall deltakere
2008	6530
2007	4755
2006	2387
2005	3281
2004	3129

Tabell 5.: Deltakere på turmål til 11 ulike lokaliteter (Nordkapp og Omegn Turlag, 2009).

Dette er dagsbesøk og mange personer registrerer seg flere ganger. Ikke alle lokalitetene er med i oversikten hvert år. I 2006 var for eksempel bare 3 lokaliteter med, mens i 2008 var 9

lokaliteter med. Lokalitetene er spredd over hele Magerøya, opp til 5 kilometer fra veg. En registrering krever både mobilitet og evne til å gå i terrenget.

Hovedinntrykket er at aktiviteten har gått svært raskt opp. Fra 2001 hvor bare styret møtte på en tur, til 2008 med 6530 registrerte personer på turmålene (tabell 5) og 1050 deltakere på fellesturene (tabell 4). Med så stor deltakelse er det åpenbart at turlaget rekrutterer bredt, både fra rekreasjonsbasert friluftsliv og friluftsliv med rot i tradisjonell naturbruk.

3.6 Hammerfest og Omegn Turlag

Hammerfest og Omegn Turlag ble stiftet i 2007 og har Hammerfest, Kvalsund, Hasvik og Loppa som nedslagsfelt. Men aktiviteten blir i praksis i de to første kommunene. Loppa kommer laget til å forsøke å "kvitte" seg med, sier styreleder (Kirkesæther, 2010). Inndelingen skriver seg fra en tid da kommunikasjon gikk på sjø. *"Nå sokner Loppaværingene mer naturlig til Alta."* (Kirkesæther, 2010).

I DNT's årbok for 1938 omtales *"Repparfjord turiststasjon"* som eid av **Hammerfest og Omegn Turistforening** (DNT, 1938). Det har ikke blitt tid til å forfølge når turistforeningen ble stiftet og hvor lenge den eksisterte. Nåværende Hammerfest og Omegn Turlag ble etablert i 2007, som den siste av DNT – foreningene i Finnmark. En eventuell forbindelse mellom turistforeningen fra 1938 til dagens turlag er utenfor denne studien. Et av motivene for å etablere turistforening og turiststasjon i Sør-Varanger på 1930 tallet, har vi sett var hensynet til nasjonale interesser. Hensynet til nasjonale interesser var neppe relevant i Hammerfest. Et spørsmål blir, som for Sør-Varanger, om det var en turkultur sterk nok til å etablere en turistforening i Hammerfest allerede på 1930 tallet? Ifølge Rønbeck (2011) var det også stor aktivitet rundt skihytter i Hammerfest på denne tiden. Dette gjeldt også Sør-Varanger og Karasjøk (etter 2. verdenskrig), og sikkert andre tettsteder. Skihyttene ble satt opp som tur og treningsmål som ledd i en idretts og friluftslivbevegelse. Bruken av skihyttene døde ut på 1950-60 tallet med innføringen av snøscooteren. I hvilken grad hadde arbeiderbevegelsens friluftsliv gjennomslag i Hammerfest? Eller var det næringslivet i byen som gjorde en tidlig reiselivssatsing? Disse spørsmålene ligger og utenfor denne studien. Vi konstaterer kort at det eksisterte en turistforening som tilrettela for friluftsliv i Hammerfest på 1930 tallet.

3.7 Tuvrrahasat/Kautokeino Turlag

Tuvrrahasat/Kautokeino turlag er det siste turlaget som er etablert i Finnmark i 2008. Turlaget skiller seg fra de andre turlagene på to måter. Laget er ikke tilsluttet DNT, og det er etablert i Indre-Finnmark. De andre turlagene er etablert i byene og ved kysten.

Vi har sett at noen av turlagene i Finnmark er oppmerksomme på å profilere seg mot lokal kultur og historiske hendelser og steder. På den måten skapes legitimitet i befolkningen ut over det rekreasjonsfriluftsliv alene kan skape. Turlagets leder Sara Viktoria Andersen (Andersen, 2010) opplyser at turlaget har fått god mottakelse i Kautokeino. Ved fellesarrangementer har man lagt vekt på å ha god dialog med reindriften for å unngå forstyrrelser av beitende rein.

I følge §1 i lagets vedtekter er formålet å arrangere korte og lengre turer i natur og utmark som samler folket om naturopplevelser. Det skal også arrangeres kurs opp mot friluftsliv og naturbruk (tuvrrahasat, 2010). I tillegg skal turlaget, ifølge §2 merke opp gamle og nye

turløyper i Kautokeino kommune, samt sette opp postkasser og benker i tilknytning til løypene (tuvrrahasat, 2010).

Antall medlemmer i 2010 var 48 mot 38 i 2009. I oppstartsåret 2008 var det over 100 medlemmer, men da var medlemskapet gratis. Fra 2008 har det vært en medlemskontingent på kr 100. Turlaget har 177 personer på sin kontaktliste. Det er personer som mottar informasjon fra turlaget. I tillegg har turlaget solgt turkort. Et klippekort til 5 turmål på vidda. I 2009 ble det solgt 108 kort, og 64 kort i 2010.

Turlaget er ikke tilsluttet DNT og har heller ingen umiddelbare planer om det. Årsakene som oppgis av styreleder (Andersen, 2010) er økonomiske. Medlemskontingenten er nå 100/år. Hvis man skulle vært tilsluttet DNT ville kontingenten blitt 450/år. Medlemsfordeler med rabatt på hytter, sportsbutikker, Norway buss osv eksisterer ikke i Kautokeino (bortsett fra rabatt på Thon hotell, som nylig er etablert i Kautokeino). At DNT er styrt fra Oslo med en Sør-Norsk profil har i mindre grad vært et tema ifølge styreleder (Andersen, 2101).

Foreningens medlemmer har deltatt på vardekurs og merkekurs i regi av DNT. Turlaget har også hatt et samarbeid med DNT om merking av en fotrute i Kautokeino som går fra Italia til Nordkapp.

Turlaget er ganske aktivt. Sommeren 2010 var det 10 arrangementer og turer. To av turene var 2-dagers overnattingstur og tre av turene/aktivitetene var i samarbeid med andre lag og foreninger i bygda. Oppslutningen om turene har vært god. På tur til Reisa og en padletur deltok over 30 deltakere

3.8 Hovedtrekk om ferdsel knyttet til turlagene

Data fra Hammerfest og ikke minst Sør-Varanger kan tyde på at det var ett tur- og rekreasjonsfriluftsliv knyttet til byene Hammerfest og Kirkenes på 1930 tallet. Dette var de største byene i Finnmark på denne tiden. Det er naturlig at et eventuelt rekreasjonsfriluftsliv først skulle oppstå her. Dette var i arbeiderbevegelsens og tidens ånd med søndagsturer og dyrking av det sunne og friske. Et lite borgerskap og mange offentlige ansatte (i Sør-Varanger) kan ha forsterket etableringen av et turmiljø.

Tiden etter 2. verdenskrig i Finnmark var preget av gjenreisning, arbeid og bruk av naturen til høsting mye lenger enn i resten av landet. Det er få spor av turlagene før på 1970 tallet, og da er det Alta og Omegn Turlag det dreier seg om. Rundt 1980 tallet er det mange som bruker turlagets hytte Bojobæski. Dette samsvarer med økt bruk ved Jotka fjellstue i samme periode.

Generelt ser vi at det er perioder med mye aktivitet på starten av 1980 tallet, i perioden 1993/94 og de siste fire – fem årene. Og vi har også sett at antall medlemmer i turlagene (og DNT) øker når det dannes et lokallag og når lokallaget danner Barnas Turlag. Ved etableringen av barnas Turlag øker også turlagets oppslutning og aktivitet.

Om det lokale turlaget makter å modellere seg etter både det tradisjonelle høstingsfriluftslivet og mer moderne rekreasjonsfriluftsliv vil oppslutningen om turlagets aktiviteter trolig bli størst slik vi blant annet ser i Nordkapp.

4 Ferdslen knyttet til ødestuene i Øvre Pasvik

I Øvre Pasvik ligger det 9 ødestuer i og utenfor Øvre Pasvik nasjonalpark. Ødestuene er enkle ubetjente koier som står åpne til allmennhetens benyttelse. Koiene i Øvre Pasvik inngår i et større nettverk av stier med fire hytter i Vätsäri ødemarksområde på Finsk side av grensen. Finnmarkseiendommen/Finnmárkkuopmodat (FeFo) eier 7 ødestuer som er presentert på FeFo's hjemmeside (FeFo, 2010). Noen ødestuer er også eid av Fylkesmannen i Finnmark.

Koiene er lite besøkt sammenliknet med tre statlige fjellstuene i Finnmark og Alta og Omegn Turlag sine to hytter. 20-40 besøk i året er normalt. Ellenkoia er unntaket, der har besøket de siste 3 - 4 årene vært 250 til 300 personer i året. Øvre Pasvik er et villmarksområder som brukes av tilreisende og lokalbefolkningen. Registrerte besøk i hyttene på ødestuene kan gi indirekte informasjon om omfanget av allmennhetens ferdsel i området.

Det gis først en kort metodepresentasjon. Deretter er besøk på hver ødestue presentert fortløpende med en kort drøfting. Avslutningsvis er registreringene slått sammen. Det gir et mer overordnet bilde av hvor noen av brukerne av Øvre Pasvik kommer fra, hvordan området brukes og formålet til noen.

4.1 Metode

Ifølge Jørn Monsen (2010) ligger det som finnes av hyttbøker på ødestuene. Hyttbøkene er ikke samlet inn av ødestuens eier eller forvalter. Registreringene av besøk måtte dermed gjøres på hyttene. Eier eller forvalter har ikke på noen måte dokumentert bruken av ødestuene over tid. Hyttbøker vil derfor kunne være tapt eller mangle for perioder.

Det relativt lave besøkstallet i Øvre Pasvik muliggjorde registreringer ved fire hytter; Grenseparvasshytta, Pilolahytta, Holmenkoia og Ellenvannskoia.

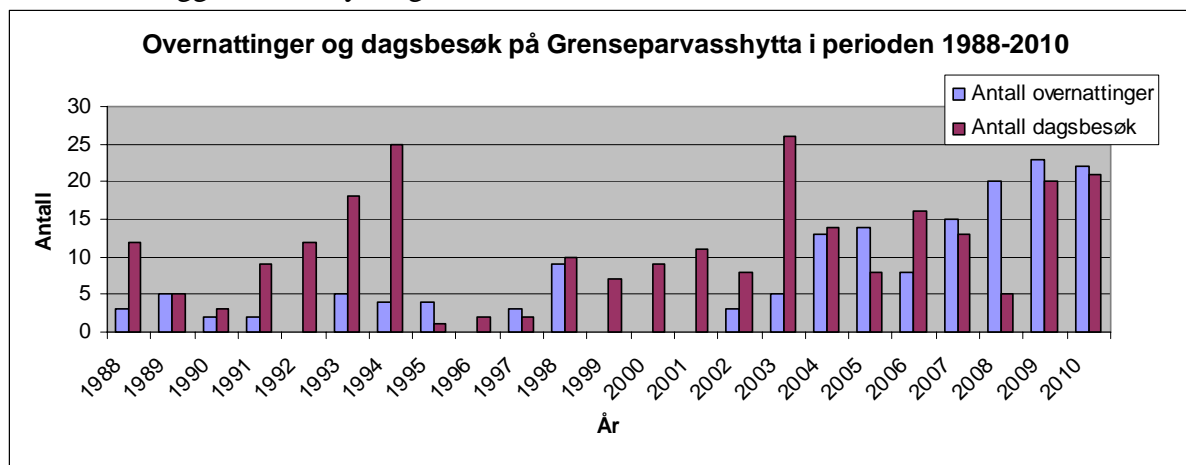
Registreringene har vært utført av to studenter ved årsstudium i friluftsliv ved Høgskolen i Finnmark. Jeg utarbeidet og utstyrte studentene med registreringsskjema, gjennomgikk bruken av de og bearbeidet og analyserte rådata. Studentene brukte samme metode som jeg brukte ved Jotka fjellstue. Side for side i hyttboken ble gjennomgått og summert. Deretter ble tallene slått sammen og kontrollert. Til forskjell fra mine registreringer ved Jotka, der jeg kontrollerte mine egne utregninger, kontrollerte studentene hverandres utregninger.

Gjesteprotokollene på ødestuene har blanke ark. Det inviteres dermed ikke til å gi spesifikk informasjon om ankomst, avreise, adresse og yrke, slik som ved Jotka fjellstue. Det ser imidlertid ut som de blanke sidene i større grad motiverer til å skrive om formålet ved turen.

Registreringene ble gjennomført i oktober 2010 i forbindelse med en prosjekttur studentene hadde i området. Studentene oppholdt seg 14 dager i Øvre Pasvik, og en til flere dager ved hver hytte det ble utført registreringer. På alle hyttene registrerte de antall dagsbesøk og antall overnattinger de ulike år. I tillegg registrerte de hvor folk kom fra, om de var fra "Sør-Varanger kommune", "Finnmark utenom Sør-Varanger", "Norge utenom Finnmark" eller om de var "utlendinger". For innbyggere i Sør-Varanger ble det i tillegg registrert hva folk oppga som hensikten med turen. Det ble skilt mellom; 1. "Tur for turens skyld", 2. "Jakt, fiske og bærplukking", og 3. "Næring". Registreringene ble gjort frem til 23. oktober.

4.2 Grenseparvashytta

Ødestuen ligger ved Grenseparvannet 1 kilometer fra riksgrensen mellom Finland og Norge. Fra Piilolaporten er det omtrent 7 kilometer å gå i sør-østlig retning til Grenseparvashytta. Figuren under viser overnattinger og dagsbesøk på Grenseparvashytta i perioden 1988 – 2010. I vedlegg 5 er de nøyaktige tall for hver måned vist.

Figur 9.: Overnattinger og dagsbesøk på Grenseparvashytta i perioden 1988 til 2010.

Dagsbesøket har variert uten tydelige trender og går svakt opp fra 1998. Antall overnattinger har en økning fra 2002 til i dag. I perioden 1988-2010 er det registrert totalt 417 besøkende hvorav 160 overnatter. Andelen som overnatter blir da 38 %.

Grenseparvashytta sto stengt frem til 2007, og var før det kun tilgjengelig med lånt nøkkel. De to siste årene er hytta markedsført i forbindelse med et felles rutesystem mellom Øvre Pasvik nasjonalpark og Vätsäri ødemarksområde på Finsk side av grensen (Pasvik-inari.net, 2008). Økt markedsføring, og at hytta nå er allment tilgjengelig, er trolig årsaken til det økte besøket fra 2008.

For hele perioden 1988 - 2010 er det også registrert hvor folk kom fra. Tabellen under viser hvor folk kom fra og hva slags formål personer fra Sør-Varanger hadde med turen

Hvor folk kom fra, og formål til personer fra Sør-Varanger	Prosent av besøkene 1988-2000
Sør-Varanger	50 %
Næring	7 %
Jakt, fiske, bærplukking	14 %
Tur for turens skyld	29 %
Fra Finnmark	18 %
Fra Norge	22 %
Utlendinger	10 %

Tabell 6.: Hvor de besøkende på Grenseparvashytta kommer fra og formålet med turen til personer fra Sør-Varanger.

For hele perioden er det omtrent like mange tilreisende som personer fra Sør-Varanger. Blant de besøkende fra Sør-Varanger oppgir litt over halvparten rekreasjon (tur) med oppholdet. Omtrent 20% av de lokale er i området for jakt, fiske, bærplukking og næring.

4.3 Piilolahytta

Ødestuen ligger ved Piilolaporten, et sted det tidligere var lov å krysse riksgrensen mellom Finland og Norge. Følger man stien fra Piilolaporten 3 kilometer i sør/vestlig retning kommer man til Piilolahytta i Vätsäri ødemarksområde i Finland. I østlig retning er det 6 kilometer på sti til Ellenvannskoia. Det er altså to hytter med navnet Piilolahytta. En i Finland og en i Norge, ved Piilolaporten. Tabellen viser overnattinger og dagsbesøk på Piilolahytta i Norge i 2009 og 2010.

Overnattinger og dagsbesøk på Piilolahytta i 2010 og 2009:

År	Antall overnattinger	Antall dagsbesøk
2010	18	91
2009	37	89

Tabell 7.: Overnattinger og dagsbesøk på Piilolahytta i 2010 og 2009.

Piilolahytta er noe mer besøkt enn Grenseparvasshytta. 235 besøkende totalt i de to registrerte årene. 55 personer overnattet som tilsvarer 23% av de besøkende. Sammenliknet med Grenseparvasshytta er andelen som overnatter på Piilolahytta noe lavere. Avstanden mellom hyttene i Øvre Pasvik er ganske kort. Kanskje brukes Piilolahytta mest som brohode eller lunsjbu på vegen mellom de to verneområdene på Finsk og Norsk side av grensen.

For begge årene ble det registrert også hvor folk kom fra. I tillegg ble det registrert hva slags formål personer fra Sør-Varanger hadde med turen:

Hvor folk kom fra, og formål til personer fra Sør-Varanger i 2009 og 2010	Prosent av besøkene
Sør-Varanger	50 %
Næring	7 %
Jakt, fiske, bærplukking	
Tur for turens skyld	43 %
Fra Finnmark	14 %
Fra Norge	11 %
Utlendinger	25 %

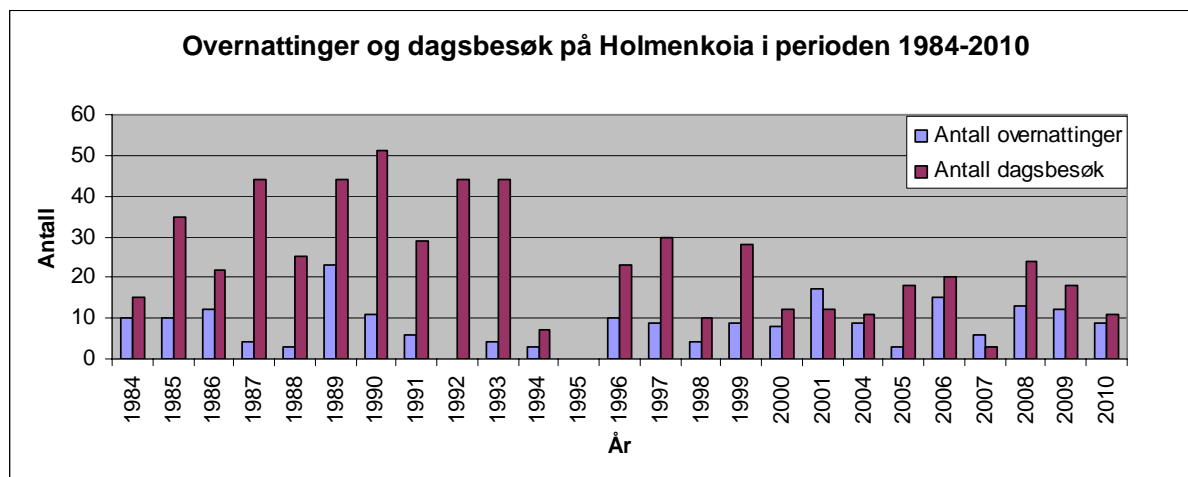
Tabell 8.: Hvor de besøkende på Piilolahytta kommer fra og formålet med turen til personer fra Sør-Varanger.

Piilola-stien forbinder Øvre-Pasvik nasjonalpark med Vätsäri ødemarksområde i Finland. Stien er et av resultatene av et trilateralt miljøvern- og naturturisme-samarbeidet mellom Norge, Finland og Russland i Pasvik-Inari området. [Pasvik-Inari Trilateral Park](#) ble i 2008 sertifisert som grenseoverskridende naturvernområde etter Europarc-standard. Langs den merkede stien er det tilrettelagt med gapahuker og ødekoier til pauser og overnatting. Turstien formidler også historien om kulturminnene fra disse grensetraktene.

Forholdet mellom personer fra Sør-Varanger og tilreisende er ca 50%, som på Grenseparvasshytta. Men andelen utlendinger ved Piilolaporten er høyere enn ved de andre ødestuene vi har gjort registreringer ved. Ifølge observasjoner i hyttebøkene er mange av utlendingene fra Finland.

4.4 Holmenkoia

Ødestuen ligger 8 kilometer sør/vest for Vaggetem. Fra nærmeste veg er det 3 kilometer til koia. Fra Ellenkoia er det merket løype på barmark og for snøscooter vinterstid. Figuren under viser overnattinger og dagsbesøk på Holmenkoia i perioden 1984-2010. I vedlegg 7 er de nøyaktige tall for hver måned vist.

Figur 10.: Overnattinger og dagsbesøk på Holmenkoia i perioden 1984 til 2010.

Ifølge hytteboka ble koia satt opp på 1930 tallet som husvære for skogsdrift og reindrift. Hytta ligger utenfor nasjonalparken og er merket av på kartet. Likevel er det ikke stort mer enn 30 registrerte brukere hvert år de siste 10 årene. På slutten av 1980 tallet til midt på 1990 tallet var hytta mest besøkt. Det beste året var 1989 med 67 besøkende totalt.

For hele perioden 1984-2010 har 237 personer overnattet og 586 vært på dagsbesøk. Det vil si at 29 % av de besøkende har overnattet. Antallet dagsbesøk er redusert fra ca 40 pr år i perioden 1987-1993 til under 20 i dag. Antall personer som overnatter har vært stabilt på omtrent 10 i året.

Med tiårsintervall fra 1989 ble det registrert hvor folk kom fra. I tillegg ble det registrert hva slags formål personer fra Sør-Varanger hadde med turen.

Hvor folk kom fra, og formål til personer fra Sør-Varanger	Prosent av besøkene 1989	Prosent av besøkene 1999	Prosent av besøkene 2009
Sør-Varanger	50 %	50 %	52 %
Næring	1 %		5 %
Jakt, fiske, bærplukking	18 %	14 %	16 %
Tur for turens skyld	31 %	36 %	31 %
Fra Finnmark	36 %	21 %	40 %
Fra Norge	7 %	29 %	6 %
Utlendinger	7 %		2 %

Tabell 9.: Hvor de besøkende på Holmenkoia kommer fra og formålet med turen til personer fra Sør-Varanger.

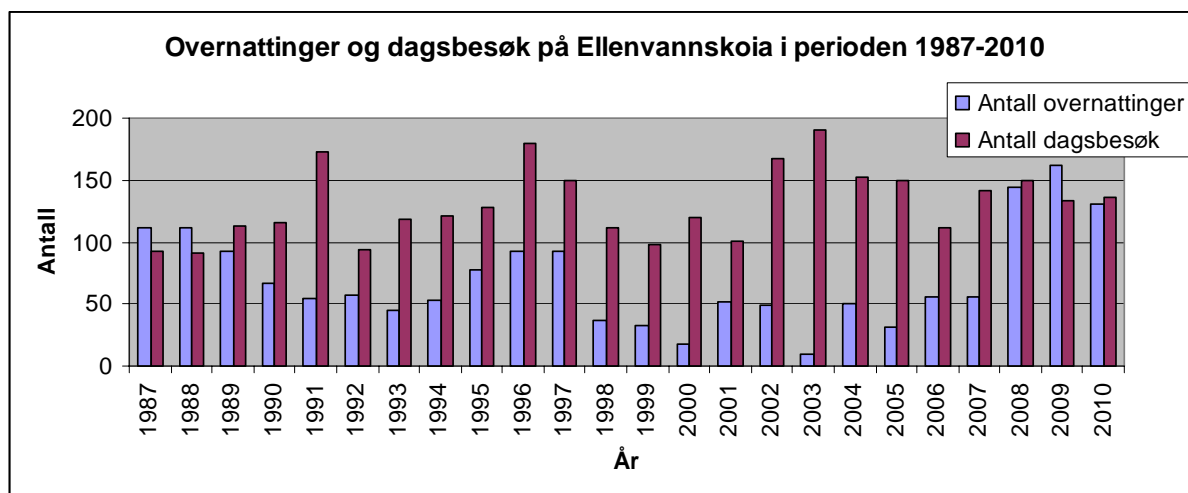
Holmenkoia er mye brukt av personer fra Sør-Varanger og Finnmark. Flere besøkende fra Sør-Varanger oppgir jakt, fiske og bærplukking som formål med turen enn ved de andre ødestuene Vi legger merke til at antall brukere fra Sør-Varanger kommune har vært stabilt på rundt 50 %. Samtidig har andelen brukere fra Finnmark utenom Sør-Varanger doblet seg de

siste 10 årene. Personer fra utlandet er i liten grad registrert på Holemkoia. Dette på tross av at hytta både er merket av på kartet og at det går merket sti og løype fra bilveg til hytta.

Holmenkoia er ikke markedsført på nettstedene pasvik-inari.net (2008) eller luontoon.fi (2010). Tilreisende finner trolig ikke så lett frem selv om ødestuen er avmerket på kartet.

4.5 Ellenvannskoia

Hytta ligger ved nordenden av Ellenvannet i Øvre Pasvik nasjonalpark, ca 10 kilometer nord/vest for treriksrøyse. Det er merket sti dit fra Sortbrysttjern. I østlig retning går det sti videre til Piilolahytta og Vätsäri ødemarksområde i Finland. Figuren under viser overnattinger og dagsbesøk på Ellenvannskoia siden 1987. De nøyaktige tallene er gjengitt i vedlegg 6.

Figur 11.: Overnattinger og dagsbesøk på Ellenvannskoia i perioden 1987 til 2010.

Antall besøkende totalt i perioden 1987-2010 var 4.816. Det var 1.680 som overnattet, som tilsvarer 35%.

Ellenvannskoia skiller seg fra de andre koiene i Øvre Pasvik ved sitt høye besøkstall. I 2010 var her 260 besøkende (overnattinger og dagsbesøk), i 2000 138 besøkende og 182 besøkende i 1990. Over tid tilsvarer dette ca 15 % av besøkstallet ved Jotka fjellstue, og langt mer enn ved de andre koiene. Forklaringen på det høye besøkstallet kan være at denne koiene ligger sentralt til for ferdsel til og fra treriksrøyse. I denne forbindelse går også en natur- og kultursti inn til koia som ble ferdig tilrettelagt i 2008 (Pasvik-inari.net, 2008).

Så ser vi at antall overnattinger stiger kraftig fra og med 2008 slik at de tre siste årene er de best besøkte totalt sett. Den markedsførte stien forklarer nok noe av denne økningen. En annen forklaringen kan være programmene til Lars Monsen, "365 Nordkalotten" som gikk på NRK 1 i 2008. Monsen brukte nettopp Ellenvannskoia som nok har gitt markedsføring til ødestuen og området.

Det høye antall besøkende ved denne koia gjorde det vanskelig med detaljerte registreringer av hvor folk kom fra og formålet til personer fra Sør-Varanger. Noen generelle observasjoner fra hyttebøkene er likevel at:

- De aller fleste besøkende er der for turens skyld.
- Mange er der for å fiske, særlig er gjedde en populær fisk.

- Rundt 1990 var det mange besøkende for å utvide nasjonalparken (personer fra Miljøverndepartementet, Direktoratet for naturforvaltning og Fylkesmannens miljøvernnavdeling).
- Noen var i området for å observere dyr eller de hadde ulike prosjekter om dyr.
- Naturoppsynet bruker ødestuen mye.
- Mange bruker ødestuen i forbindelse med padleturer i verneområdet.
- Lokalbefolkningen bruker ikke denne koia særlig mye.

Besøket på koia er dominert av tilreisende. Gjennom brosjyrer og nettstedet ledes tilreisende inn til nasjonalparken og til koia, som er naturlig utgangspunkt for dagsturer til treiksrøye.

4.6 Samlet oversikt Øvre Pasvik

Så vises en samlet oversikt over antall personer som overnatter eller er på dagsbesøk, fordelingen mellom innenbygdsboende og tilreisende og formålet til personer fra Sør-Varanger kommune. Først totalbesøk og andelen som overnatter.

Samlet oversikt totalbesøket og andelen som overnatter

Ødestue	Totalt besøk, både overnatting og dagsbesøk	Prosent av de registrerte som overnatter
Grenseparvasshytta	417	38%
Ellenvannskoia	4.816	35%
Holmenkoia	823	29%
Piilolahytta	235	23%
Totalt alle koiene	6.291	34%

Tabell 10.: Totalbesøk ved de fire ødestuene og andelen som overnatter.

Oversikten over gjelder alle år, og den varierer. For Piilolahytta er kun de to siste årene med, mens Holmenkoia er med fra 1984-2010. Vi ser at Ellenvannskoia er desidert mest besøkt. Dette har mye å si for sluttresultatet på 34% overnattinger. Til sammenlikning hadde Jotka fjellstue 41 % overnattinger. Dette rimer til en viss grad da Jotka ligger i et rutenett i starten på en tredagers tur hvor dagsbesøkende i stadig mindre grad registreres. Øvre Pasvik er et villmarksområde uten scooter og barmarksløype. En skulle kanskje forvente at trafikken til ødestuene ville generere flere personer på villmarkstur med flere overnattinger. Det er kanskje også tilfelle, men at folk overnatter mer i telt og besøker hyttene en natt eller på dagsbesøk. Jeg har ikke undersøkt hvordan besøket i Øvre Pasvik fordeler seg gjennom året. Men ut fra notater i hyttebøkene om fiske og fottur som formål med turen er det å anta at en stor del av ferdselen skjer om sommeren hvor mange foretrekker overnatting i telt.

Så er det gjort en samlet fremstilling av hvor folk kom fra. Tallene fremkommer ved å summere antall registreringer ved de fire ødestuene.

Hvor brukerne av Øvre Pasvik kommer fra

Hvor folk kommer fra	Prosent av besøkende
Sør- Varanger kommune	50%
Fra Finnmark utenom Sør-Varanger	21%
Fra Norge utenom Finnmark	17%
Utlendinger	12%

Tabell 11.: Samlet oversikt over hvor besøkende til Øvre Pasvik kommer fra.

Totalt sett er halvparten av de besøkende er tilreisende. Dette er likt tallene fra Joka fjellstue for samme periode. På Jotka viste tallene at de tilreisende var i mindretall til ca 1990 for deretter å være i flertall.

Jeg har også slått sammen hva slags formål personer fra Sør-Varanger har oppgitt med oppholdet:

Formålet med turen til personer fra Sør-Varanger

Formål med turen til personer fra Sør-Varanger	Prosent av besøkende fra Sør-Varanger
Næring	10%
Jakt, fiske eller bærplukking	24%
Tur for turens skyld	66%

Tabell 12.: Samlet oversikt over formålet med turen til personer fra Sør-Varanger.

Lokalbefolkningen er i området mest for turens skyld – for rekreasjon. Omtrent hver fjerde er der for å jakte, fiske eller plukke bær. I følge observasjoner i hyttebøkene er antallet som jakter, fisker og plukker bær redusert med årene. Samtidig øker antallet av besøkende som er der for turens skyld. Kategorien næring er for det aller meste naturoppsyn.

Hver fjerde person fra Sør-Varanger er altså i området for å jakte, fiske eller plukke bær. Til sammenlikning er denne formen for ferdsel er knapt registrert ved Jotka fjellstue.

Når det gjelder de tilreisende så fordeler de seg på alle ødestuene. For å generere et høyt besøk av tilreisende er det relativt tydelig at det ikke holder med en merket sti fra bilvegen til hytta, og at hytta er avmerket på kartet. Tilreisende, da spesielt utlendinger, rekrutteres via sentrale nettsted som *utinaturen.fi* eller *pasvik-inari.net*. I tillegg må hytta være innfallsporten til et kjent turmål som treriksrøyse eller et verneområde.

Slik ser vi at kjente turmål og fysisk tilrettelegging er med å kanalisere ferdselen blant tilreisende. Samtidig foretrekker lokalbefolkningen andre områder utenom de kjente turområdene med mindre grad av fysisk tilrettelegging og markedsføring hvor de utøver jakt, fiske og bærplukking.

Ved Ellenvannskoia registrerer vi også at tilreisende er i området for å fiske og jakte. Dette viser at Øvre Pasvik oppfattes som et villmarksområde hvor de besøkende, både lokale og mange tilreisende, fremdeles utøver tradisjonelt naturbruk i tillegg til rekreasjonsfriluftsliv.

5 Oppsummering og diskusjon

Utvalget av informasjon gir noen glimt tilbake til midt på 1800- og 1930 tallet. Det gis en oversikt over hvordan allmennhetens ferdsel har utviklet seg de siste 40 årene, og det er mulig å antyde noen linjer til friluftslivets totale utvikling i Norge. Dataene sier noe om infrastruktur for allmennhetens ferdsel med stier og overnattingsmuligheter, og det er mulig å se hvordan dette virker styrende på ferdselen. Så er det mulig å diskutere hva slags friluftslivs tradisjoner ferdselen fordeler seg innen. På bakgrunn av den lave oppslutningen turlagene egentlig har i Finnmark kan det også diskuteres om det egentlig finnes en turkultur i Finnmark. Til slutt ser vi hvilke sider ved allmennhetens ferdsel denne rapporten ikke dekker og hvilke problemstillinger som aktualiseres.

Utvikling, fordeling og organisering av allmennhetens ferdsel i Finnmark

Forskjeller i geografi og infrastruktur preger ferdselen i de ulike områdene. Fjellstuene og hyttene til Alta turlag er godt utstyret, de ligger på vidda i områder med etablerte scooter- og barmarksløyper (bortsett fra Reinbukkelyhytta og Bojobæski om sommeren). Ødestuene i Øvre Pasvik er enkelt utstyrt og ligger alle i skogsterreng uten scooterløyper. Besøkstallet på scooter er høyt om vinteren på vidda. På de fire ødestuene var antall besøkende kun 5 – 10 % sammenlignet med fjellstuene og Alta turlags dagsturhytte. Trolig benytter flere besøkende i Øvre Pasvik telt og annen overnatting ute, enn langs de etablerte ferdselsrutene på vidda. Det er rimelig å anta at Øvre Pasvik er langt mindre brukt som turområde enn ferdselsvegene mellom fjellstuene på vidda.

På Jotka var det en sammenhengende vekst i antall besøkende fra 1960 til 1980, med 1981 som topp. Ved Alta Turlag sin overnattingshytte var antall overnattinger på 1970 og 1980 tallet høyere enn på 1990 og 2000 tallet. Et fellestrekk for både vidda og skogsområdene i øst er derfor at allmennhetens ferdsel har gått noe ned fra ca 1980, for så å ha tatt seg opp de siste tre til fire årene.

Et trekk fra Jotka er at ferdselen øker i januar og februar og synker i juli. Skiføret nyttes på nyåret og fotturene flyttes fra fellesferien til høsten. Om dette er en del av en nasjonal trend har jeg ikke funnet ut av.

Når det gjelder fordeling mellom grupper var det 12 % utlendinger i Øvre Pasvik. Ved Jotka registreres et noe høyere antall, opp mot 18 % for perioden 1998 til 2010. I Øvre Pasvik utgjør lokalbefolkningen totalt sett 50 % av besøkstallet. På Jotka fjellstue synes andelen av lokalbefolkning å være noe lavere, spesielt fra 1991 til i dag. I 2009 var de tilreisende 1,5 ganger så mange som lokalbefolkningen. Det er rimelig å anta at mange tilreisende benytter Jotka fjellstue, mens lokalbefolkningen i større grad bruker nærområdet på dagsturer, uten at dette registreres på fjellstua.

På 1930 rallet ser vi antydninger til turfriluftsliv både i Hammerfest og Sør-Varanger. Den 2. verdenskrig og gjenreisningen satte en midlertidig stopper for denne utviklingen. Med unntak av et par glimt på 1950 og 1970 tallet ser vi ikke mer til den organiserte utviklingen av friluftsliv i Finnmark før langt ut på 1980 tallet. Et opphold på 50 år! Fra 1980 øker antall medlemmer og aktiviteter med danningen av nye turlag. Det ser ut som de turlagene som rekrutterer best er oppmerksomme på mangfoldet av tur og fritidstradisjoner i fylket.

Linjer til den totale friluftslivsutøvelsen i Norge

Registreringene ved Jotka fjellstue gikk tilbake til 1961 og målingene ble gjort på samme måte hele veien. Ved ødestuene og turlagene er ikke dataene så konsistente. Registreringene ved ødestuene startet senere og til forskjelling tid, og data fra turlagene varierer med tilgjengelig informasjon. Derfor er det i første rekke informasjon fra Jotka fjellstue som er mulig å sammenlikne med den nasjonale deltakelsen i friluftsliv i Norge.

Ved Jotka fjellstue var besøkstallet nesten tredoblet fra 1962 til 1973. Så gikk det litt ned før det stiger mot 1381 besøkende i 1981. Rundt 1980 var det ca 30 % flere enn fra år 2000 til i dag. Toppen på Jotka rundt 1980 samsvarer med et stort besøk til Alta og Omegn Turlag sin hytte Bojobæski på starten av 1980 tallet, som igjen til en viss grad samsvarer med Oddens fremstilling av den totale friluftslivsutøvelsen i Norge (Odden, 2008;93). Odden skilte mellom *høstingsaktiviteter, turaktiviteter, tradisjonelt friluftsliv, andre aktiviteter og moderne aktiviteter*. Det er i første rekke turaktivitetene og tradisjonelt friluftsliv som har en topp på begynnelsen av 1980 tallet. På denne tiden var mange fellesturer fra DNT på Jotka. I tillegg brukte Øytun folkehøyskole Jotka mye. Både DNT og Øytun representerer nettopp det tradisjonelle friluftslivet. Slik kan det se ut som ferdselen ved Jotka samsvarer med nasjonale trender i friluftsliv – med en topp rundt 1980.

Økning i antall tilreisende både fra Norge og utlandet samsvarer trolig også med generelle trender der økt mobilitet, mer fritid og bedret økonomi er drivkreftene.

Styrene i turlagene i fylket har vært mer eller mindre aktive i perioder. Aktive perioder kan være uttrykk for en nasjonal trend. Økningen i dagsbesøket til Reinbukkelyhytta fra 1990 samsvarer med Oddens påvisning i økning av turaktiviteter fra 1990 tallet (Odden, 2008;93). Denne lokale aktiviteten hadde neppe oppstått uten et aktivt styre.

Odden (2008;181) påviser at Finnmarkingene ligger på topp i utøvelse av jakt og fiske. Det store antall medlemmer i Norges Jeger og Fiskerforbund (NJFF) i Finnmark støtter dette. Dette samsvarer med at 24 % av de innenbygdsboende i Sør-Varanger har jakt, fiske eller bærplukking som formål med turen i Øvre Pasvik.

Allmennhetens muligheter for overnatting i utmarka på retur og fremmarsj

I 1938 var det 50 overnattingshytter (private og statlige fjellstuer og telegrafstuer) i utmarka i Finnmark (DNT, 1938). I tillegg kommer et betydelig antall ødestuer og koier. 41 år senere, i 1979, var det fremdeles 23 fjellstuer på vidda med tilbud om overnatting og mat. I tillegg var det 8 ødestuer (DNT, 1979). Dette året hadde Bojobæshytta 144 overnattinger (DNT, 1979) og Jotka fjellstue hadde i 1978 og 1980 ca 1200 besøkende. Rutene Alta-Karasjok, Karasjok-Kautokeino og Kautokeino-Nordreisa-Reisavann var merket fra slutten av 1950 tallet og merket igjen i rundt 1970. På 1970 og 1980 tallet var det altså fremdeles godt med overnattingsmuligheter på vidda. Riktignok lå lange av mellomkrigstidens fjellstuer på steder der det gikk ferdselsveger som er utbygd til bilveg i dag. Likevel er antall fjellstuer og ødestuer redusert inne på vidda. I dag er kun 3 av statens fjellstuer er igjen i Finnmark. 20 fjellstuer er lagt ned siden 1979. I mellomtiden har turlagene bygd kun to hytter for overnatting, hvor den ene har stått låst de siste 20 årene.

Infrastrukturen for allmennhetens ferdsel på vidda kan sis å ha blitt dårligere de siste 60 årene. Alta turlag har to hytter øst for Alta. Slik blir det fem åpne hytter mellom Alta, Kautokeino og Karasjok. Selv om dagens åpne hytter legger til rette for ferdsel er det et spørsmål om redusert infrastruktur i Finnmark er en begrensning for allmennhetens friluftsliv? På strekningen

mellom Suolovuobme og Kautokeino er det for eksempel ingen overnattingstilbud etter at Biggeluobbal fjellstue langs den gamle postvegen ble lagt ned. Mulighetene for overnatting i hytte/koie har gått tilbake, i alle fall i deler av Finnmark, de siste 30 årene.

Samtidig som allmennhetens mulighet for overnatting på fjellet er på retur, synes det som både kommuner og frivillige organisasjoner langs kysten etablerer både merkede ruter og mulighet for overnatting. I Hammerfest eier for eksempel kommunen hele 8 hytter som står åpne for overnatting (Næss, 2010). Det er lokale foreninger og lag som har tilsynet med hyttene og de er utstyrt med senger, ovn, kjøkkenutstyr og ved.

Hvor blir det så av allmennheten? Noen ligger kanskje i telt. Ferdsele er kanalisert fra dalførene til vidda. Og en betydelig del av allmennheten bor trolig i private fritidshytter som er bygd de siste tiårene.

Kanalisering av ferdsel

Et trekk som går igjen både på vidda og i Øvre Pasvik er at endring i infrastruktur og markedsføring virker inn på allmennhetens bruk av utmarka – på ulike måter. Ved Jotka fjellstue har åpning av anleggsvegen til Tutteberget i 1989 ført til økt dagstrafikk i nærområdet som ikke registreres ved fjellstuen. Samtidig har ferdsel som strekker seg over flere dager flyttet seg lenger inn på vidda mot Stabbursdalen og Mollisjøk. Vi ser også spor av økt interesse for området i forbindelse med storingsvedtaket om utbyggingen av Alta-kautokeinovassdraget 30. november 1978. Den nasjonale oppmerksomheten utbyggingen førte med seg har trolig resultert i økt ferdsel ved Jotka fjellstue i en periode.

I Øvre Pasvik virker stier og kjente turmål kanaliserende og rekrutterende på allmennheten. Populære nettsider og presentasjoner i fjernsynsprogram vil og kunne øke allmennhetens bruk av et område. Områder som ikke er markedsført på nettsider brukes mer av lokalbefolkningen. Tilreisende bruker ødestuer som er godt markedsført og som er innfallsporter til kjente turmål.

Ulike friluftslivstradisjoner

Rapporten har beskrevet brytninger mellom høstingsfriluftsliv og rekreasjonsfriluftsliv. Disse brytningene mellom tradisjon og modernitet kan etter Pedersen (1990) og Waaler (2010) systematiseres i tre hovedgrupper.

Høstings-friluftsliv

Betegnelsen dekker de som primært bruker utmarka til høsting som jakt, fiske, bærplukking og sanking. Pedersen (1990) bruker begrepet "høstere". Dette er bygde-Finnmark sin turtradisjon og man skulle ha et ærend for å kunne dra ut i utmarka. For mange av høstene i Finnmark har ikke poenget vært om de har benyttet motorisert ferdsel eller ikke. Høstingen i utmarka er hovedmålet og fremkomstmiddelet mer underordnet.

Tur-friluftsliv

Pedersen (1990) bruker begrepet "vandrere". Poenget er at naturopplevelse og kontemplasjon, sosialt samvær og mosjon er viktig. Tur-friluftsliv er et by og fritidsfenomen som først fikk sin utbredelse i byene. Etter hvert som utmarksbruken blir mindre og næringsgrunnlaget på bygda ligner på byenes med mer fritid vil tur-friluftsliv øke i bygda. Tur-friluftsliv er det samme som Odden (2008) kaller *tradisjonelt friluftsliv*.

Spesialist-friluftsliv

Spesialistenes friluftsliv har sprunget ut fra tur-friluftslivet, først og fremst som aktiviteter for ungdom. Spesialistene er mangfoldig i forhold til aktiviteter, fra klatring og kajakkpadling til hundekjøring. Likehetstrekk er til en viss grad fart og spenning. I tillegg kreves spesifikk kompetanse eller utstyr. Aktivitetene inngår i den enkeltes selvrealiserings og identitetsutvikling. Spesialistenes friluftsliv er en ny trend i Finnmark.

Innenfor en typisk tur-friluftslivstradisjon har vi sett at det befant seg et rekreasjonsfriluftsliv i Sør-Varanger på 1930 tallet. Kanskje også i Hammerfest? At arbeidere og borgerskap fant sammen i et felles rekreasjonsfriluftsliv var en del av tidens ånd (Sæther, 1999 og Odden, 2008). Det som trolig gjorde tur-friluftslivet i Sør-Varanger så sterkt var et stort antall militære og statlig administrasjon knyttet til grensen mot Finland. Blant annet skrev skogforvalter T. Meidell artikkelen ”*Skogen på 70° nord*” i DNT’s årbok for 1938 (Meidell, 1938). Meidell var også en av initiativtakerne til turistforningen i Sør-Varanger og medlem i det første styret. Som om ikke det var nok var det i tillegg et statlig villet initiativ at det skulle være norsk aktivitet ved grensen. Friluftsliv passet godt som en slik aktivitet. Parallelt med rekreasjonsfriluftslivet fra Kirkenes pågikk høstingsfriluftslivet til lokalbefolkningen i Pasvikkaldalen som jeg har få opplysninger om.

En forskjell på vidda og Øvre Pasvik er at tilreisende til vidda nesten utelukkende er på tur. I Øvre Pasvik er tilreisende i større grad opptatt av villmarksturer der særlig fiske er sentralt. Tilreisende til Øvre Pasvik har dermed en fot både i høstings-friluftsliv og i tur-friluftsliv. Øvre Pasvik, med nasjonalparker på Finsk og Norsk side, er markedsført nettopp som et villmarksområde som trolig tiltrekker seg en annen type ferdsel og bruk enn langs ferdselsårene på vidda.

Blant lokalbefolkningen oppgir 34 % i Sør-Varanger at næring og jakt og fiske er formålet med turen. Utenom reindrifts besøk er ikke slike formål registrert ved Jotka i samme periode. Det kan synes som om tur-friluftslivet i større grad preger lokalbefolkningens ferdsel på vidda enn i Øvre Pasvik. I Finnmark har høstingsfriluftslivet med jakt, fiske og bærplukking omtrent dobbelt så stor oppslutning som i resten av landet (Odden, 2008). Dette kommer godt til uttrykk på ødestuene, men ikke ved Jotka fjellstue. Høstings-friluftslivet registreres i mindre grad på Jotka fjellstue enn i hyttebøkene på ødestuene. Årsaken er oppsitters hevdvundne rett til utmarksbruk i fjellstuens nærrområder. Resultatene fra denne studien gir likevel grunnlag for å stille spørsmål om turfriluftsliv står sterkere blant lokalbefolkningen i Alta og høstingsfriluftsliv tilsvarende sterkere i Sør-Varanger?

En turkultur i Finnmark?

I Norge har DNT omtrent like mange medlemmer som Norges Jeger- og Fiskerforbund (NJFF). I Finnmark derimot hadde lokallagene i NJFF Finnmark 3370 medlemmer den 1. oktober 2010, (NJFF-Finnmark, 2010). Det er nesten seks ganger flere medlemmer enn turlagene i Finnmark, som hadde 670 medlemmer den 15. oktober 2010. Så vet vi at ikke alle jegere er medlem i NJFF-Finnmark. I perioden 2001-2010 løste gjennomsnittlig 5.500 personer jegeravgiftskort i Finnmark (Aas, Øian, Waaler og Skår, 2010), som er over 8 ganger så mange som medlemmene i turlagene i Finnmark. I tillegg kommer fritidsfiskere som ikke er tilsluttet NJFF-Finnmark, personer som plukker molter osv. Betyr dette at Finnmarkingene er mange ganger mer interessert i jakt, fiske og bærplukking enn i å gå på tur? Eller er antall

medlemmer i turlagene et dårlig uttrykk for turaktiviteten i fylket? Eller er de målrettede aktivitetene jakt, fiske og bærplukking også et uttrykk for en turkultur?

Fra fylkesgrensen mellom Troms og Finnmark er det et sammenhengende nett av DNT hytter nesten til Lindesnes. I Finnmark er det kun to DNT hytter. Selv om det er rødmerkede ruter i Finnmark er det neppe nok til å melde seg inn i DNT. Medlemskap er ofte motivert av den rabatten det gir på overnatting på hyttene til DNT. Dette samsvarer også med (Aamelfot, 2010), og kan forklare noe av den relativt lave oppslutningen DNT har i fylket og hvorfor Tuvrrahasat/Kautokeino turlag velger å stå utenfor DNT.

En annet moment som DNT peker på kan være at tur-friluftsliv som DNT representerer er et by-fenomen og at Finnmark vil komme etter når flere bor i byer (Aamelfot, 2010).

I Finnmark er det dessuten mange bygdelag, kommuner, helselag og lions-klubber som både eier hytter, merker stier og arrangerer turer. I Hammerfest eier for eksempel kommunen åtte hytter som står åpne for overnatting. Det er:

- 4 hytter på Kvaløya
- 2 hytter på Sørøya
- 2 Hytter på Seiland

Det er lokale foreninger og lag som har tilsynet med hyttene som er utstyrt med senger, ovn, kjøkkenutstyr og ved. Spørsmålet er om DNT`s mulige rolle i Finnmark delvis ivaretas av andre lokale initiativ, og at turtradisjonene i Finnmark er sterkere enn det som reflekteres i DNT`s medlemstall? Tanken støttes av Tom Eirik Ness (Ness, 2010), miljøvernrådgiver i Hammerfest kommune og Anne Greve, fylkeskoordinator i Forum for natur og friluftsliv i Finnmark (Greve, 2010).

I følge Greve (2010) er organiseringen av bygdelag i Finnmark et fenomen som har tatt seg kraftig opp de siste 10 årene, og trimbøker har dukket opp i hver bygd og grend (Greve, 2010). Ness peker på at det ikke behov for at Hammerfest og Omegn Turlag skal bygge hytter når Hammerfest kommune alt har 8 åpne overnattingshytter. Turlaget kan fritt bruke kommunens hytter (Ness, 2010).

Et poeng kan også være at DNT er assosiert med lange og krevende oppdagelsesturer. Slik har DNT tradisjonelt hatt en smalere profil enn turene til finnmarkingen som bærer preg av å komme hjem til hytta som er bygd på familiens grunn, eller i kjente omgivelser i bygda slekta en gang kom fra, eller ut på moltemyra og det tradisjonelle jaktområdet. Slik er det en forskjell på det typiske DNT medlemmet som drar *ut på tur*, mens finnmarkingen reiser ut for å *høste* eller *hjem* til gamle og kjente omgivelser der hvor slekta kom fra. Greve (2010) støtter dette synet, men peker på at det er i ferd med å endre seg med framvekst av familiearrangement, nærmiljøtilhørighet og Barnas turlag slik som turlagene i Alta og Nordkapp organiserer. Denne undersøkelsen støtter antakelsen om endring. Økning i besøk til noen av ødestuene i Øvre Pasvik, økning i besøket til Jotka fjellstue og god oppslutning om arrangementene til flere av de lokale turlagene gir grunn til å anta at turfriluftslivet er på frammarsj i Finnmark. Samtidig er Finnmark det fylket i landet hvor høstings-friluftslivet fremdeles står sterkest.

Dette å reise "hjem" på tur har trolig gyldighet for hele utkant Norge som er fraflyttet. Det er et interessant perspektiv på en lite omtalt del av friluftslivskulturen. Denne formen for friluftsliv er kanskje mer betydelig enn vi tror, og den er spesielt synlig i Finnmark. Greve

(2010) har trolig rett i at dette er i ferd med å endre seg, at friluftslivet blir mer organisert. Her står vi ved et historisk tidsskille, når personer i tettstedene ikke lenger har noen fraflyttede bygder å dra på tur ”hjem” til.

Hva rapporten ikke gir informasjon om og nye problemstillinger

På 1930 tallet dukket det opp skihytter i Hammerfest og Sør-Varanger, og i Karasjok etter 2. verdenskrig. Dette er ikke er omtalt. Ferdsel til skihyttene varte til ut på 1960 tallet når snøscooteren gjorde sitt inntog i Finnmark.

All former for uorganisert friluftsliv som ikke registreres i hyttelister, medlemsprotokoller og fellesturer er heller ikke registrert i denne undersøkelsen. Dette er trolig både en mangfoldig og omfattende bruk av naturen. Det uorganiserte friluftslivet omfatter alle. To grupper kan likevel nevnes.

Det gis ingen informasjon om spesialist-friluftslivet hvor Odden (2008;92,93) påviser en økning fra 1990 tallet. Denne økningen gjelder også Finnmark. Særlig fra 2000 tallet. I kapittel 1. ble det nevnt at klubber og foreninger i Finnmark legger til rette for moderne former for friluftsliv som klatring, bratt skikjøring, kaiting, hundekjøring og kajakkpadling. En kartlegging av antall utøvere i tid og rom ville være relevant. Ikke minst fordi de samlet sett utgjør en stor gruppe.

Høstingsfriluftslivet er også dårlig dekket i denne rapporten. Denne formen for friluftsliv fanges ikke opp i hyttelister på fjellstuene eller ødestuene, og slett ikke på turlagenes arrangement.

Referanser

Skriftlige kilder

- Aas, Ø., Øian, H., Waaler, R. & Skår, M. (2010), "*Allmennhetens bruk av utmarka i Finnmark*", NINA rapport 462.
- Alta og Omegn Turlag, (2010), "*Alta og Omegn Turlag Årsmelding, 2009*", Alta, 2010.
- Alta og Omegn Turlag, (2009), "*Hytte-, Sti- og løypeplan for Alta Og Omegn Turlag*", den 17.09.2009.
- Alta og Omegn Turlag, (1999), "*Alta og Omegn Turlag Årsmelding, 1998*", Alta, 1999.
- Alta og Omegn Turlag, (1998), "*Alta og Omegn Turlag Årsmelding, 1997*", Alta, 04.02.98.
- Alta og Omegn Turlag, (1997), "*Alta og Omegn Turlag Årsmelding, 1996*", Alta, 11.02.97.
- Alta og Omegn Turlag, (1995), "*Alta og Omegn Turlag Årsmelding, 1994*", Alta, 1995.
- Alta og Omegn Turlag, (1994), "*Alta og Omegn Turlag Årsmelding, 1993*", Alta, 25.01.94.
- Alta og Omegn Turlag, (1993), "*Alta og Omegn Turlag Årsmelding, 1992*", Alta, 1993.
- Alta og Omegn Turlag, (1992), "*Alta og Omegn Turlag årsmelding, 1991*", Alta, 2. februar 1992.
- Alta og Omegn Turlag, (1991), "*Alta og Omegn Turlag årsmelding, 1990*", Alta, 3. februar 1991.
- Alta og Omegn Turlag, (1989), "*Alta og Omegn Turlag Årsmelding, 1988*", Alta, 22.02.89.
- Alta og Omegn Turlag, (1988), "*Alta og Omegn Turlag Årsmelding, 1987*", Alta, 15.02.88.
- Altaposten (2009), "*Større uttak enn oppgitt*", anonym artikkel i Altaposten med henvisning til Svein Roska i fylkeslaget av NJFF, Altaposten 10. november 2009.
- Bjørnstad, E. (red) (1938), "*Veiledning for Finnmarksturister*", I: Den Norske Turistforenings årbok 1938.
- Breivik, G. (1978), "*To tradisjoner i Norsk friluftsliv*", I. Breivik, G. og Løvmo, H. (1978), "*Friluftsliv fra Fridtjof Nansen til våre dager*", Universitetsforlaget, 1978.
- Dalland, Ø, (1994), "*Altakrønike. En innfallsport fra og til "demningen"*", Davvi Girji o.s
- DNT (1979), "*Saltfjellet /Svartisen*", Den Norske Turistforenings årbok, Oslo 1979.
- DNT (1974), Den Norske Turistforenings årbok, Oslo 1974.
- DNT (1959), "*Til fjells*", Den Norske Turistforenings årbok, Oslo 1959.

- DNT (1956), *"Seterliv"*, Den Norske Turistforenings årbok, Oslo 1956.
- DNT (1938), *"Den Norske Turistforenings årbok 1938, Hovedemne Finnmark"*, Den Norske Turistforening, Oslo 1938.
- Faarlund, N. (1992), *"Støy og stillhet i friluftsliv"*, Statens forurensningstilsyn. Rapport nr. 92:39.
- Faarlund, N. (1974), *"Friluftsliv hva – hvorfor – hvordan"*, Kompendium 32, Norges idrettshøgskole, Oslo.
- FeFo, (2010), nettside med presentasjon av ødestuene på nettadresse:
<http://www.fefo.no/index.asp?startID=&topExpand=&subExpand=&strUrl=/applicati ons/system/publish/view/showobject.asp?infoobjectid=1006955&menuid=1001467>.
- Fixdal, K.(1938), *"Kommunikasjon til lands"* I: Den Norske Turistforenings årbok 1938.
- Fylkesmannen i Finnmark, (2010), Informasjon på Fylkesmannen sitt nettsted om Pilolastien mellom Norge og Finland på:
<http://www.fylkesmannen.no/fagom.aspx?m=2133&amid=2709319>.
- Hembeck, Chr. B. (1938) *"Med reinskyss mellom statens fjellstuer"* I: Den Norske Turistforenings årbok 1938.
- Gabrielsen, E. (1938), *"Finnmark fylke"*, I: Den Norske Turistforenings årbok 1938.
- Lindboe, Chr. (1938), *"Skitur i den historiske påske 1934"* I: Den Norske Turistforenings årbok 1938.
- Meidell, T. (1938), *"Skogen på 70^onord"* I: DNT`s Årbok 1938 *"Finnmark"*, Grøndahl & Søns Boktrykkeri, Oslo
- Michaelsen, B. (1995), *"Er Finnmarksvidda i ferd med å bli for liten"*, Hovedfagsoppgave Institutt for Geografi, Universitetet i Bergen.
- Miljøverndepartementet, (2001), *"St.meld. nr. 39 (2000-2001), Friluftsliv - Ein veg til høgare livskvalitet"*, Miljøverndepartementet.
- Miljøverndepartementet, (1978), NOU1978:18A, *"Finnmarksvidda Natur-Kultur"*, Miljøverndepartementet 1. juni 1978.
- Miljøverndepartementet, (1988), *"Forskrift for bruk av motorkjøretøyer i utmark og på islagte vassdrag"* Miljøverndepartementet 15. mai 1988 med hjemmel i lov om motorferdsel i utmark og vassdrag 10. juni 1977 nr. 82 § 4a.
- Miljøverndepartementet, (1957), *"LOV 1957-06-28 nr 16: Lov om friluftslivet [friluftsløven]"*, Miljøverndepartementet.

- Nordkapp og Omegn Turlag, (2009), "*Årsberetning 2008 Nordkapp og Omegn Turlag*", 18. april 2009.
- Nordkapp og Omegn Turlag, (2008), "*Årsberetning for 2007, Nordkapp og Omegn Turlag*", 3. april 2008.
- Nordkapp og Omegn Turlag, (2007), "*Årsberetning for 2006, Nordkapp og Omegn Turlag*", 16. april 2007.
- Nordkapp og Omegn Turlag, (2006), "*Årsberetning for 2005, Nordkapp og Omegn Turlag*", 1. februar 2006.
- Nordkapp og Omegn Turlag, (2005), "*Årsberetning for 2004, Nordkapp og Omegn Turlag*", 21.04.2005.
- Nordkapp og Omegn Turlag, (2004), "*Årsberetning for 2003, Nordkapp og Omegn Turlag*", 15.04.2004.
- Nordkapp og Omegn Turlag, (2003), "*Årsberetning for 2001 og 2002, Nordkapp og Omegn Turlag*", 16.05.2003.
- Nordkapp og Omegn Turlag, (2001), "*Årsberetning 2000, Nordkapp og Omegn Turlag*", 24.06.2001.
- Nordkapp og Omegn Turlag, (1999), "*Årsberetning for 1998, Nordkapp og Omegn Turlag*", 1999.
- Odden, A. (2008), "Hva skjer med Norsk friluftsliv? En studie av utviklingstrekk i norsk friluftsliv 1970-2004", Doktoravhandling for graden philosophiae, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse Geografisk institutt, NTNU 1978.
- Proconor Bedriftsutvikling AS (1999), "*Statens fjellstuer Vurdering av framtidig driftsopplegg*" Tromsø mai 1999.
- Sørensen, S., H. (2003), "*Fra turisthytte til turisthotell*", artikkel i Sør-Varanger Avis, 29. november 2003.
- Sæther, E. (1999), "*Friluftslivets historie*", I: Bagøien, T., E. (1999) "*Barn i friluft. Om verdifullt friluftsliv*", Sebu forlag, 1. utgave 1999.
- Theisen, H., P. (1993a), "*En fjellstue, hva er det?*", Reindrifftsforvaltningen sine nettsider; <http://www.reindrifft.no/index.gan?id=600&subid=0>.
- Theisen, H., P.(1993b), "*Solovuobme fjellstue 1843*", Reindrifftsforvaltningen sine nettsider; <http://www.reindrifft.no/index.gan?id=601&subid=0>.
- Theisen, H., P. (1993c), "*Fjellstueoppsitteren*", Reindrifftsforvaltningen sine nettsider; <http://www.reindrifft.no/index.gan?id=603&subid=0>.

Tuvrrahasat.no, (2010), nettsidene til Tuvrrahasat/Kautokeino turlag;
<http://www.tuvrrahasat.no/>.

Utinaturen.fi (2010), nettside med det finske verneområdet
<http://www.luontoon.fi/default.asp?Section=1593>.

webpasvik@mesta.org, (2008), <http://www.pasvik-inari.net/>, En felles nettside Finland – Norge laget som en del av prosjektet med å fremme naturvern og en og bærekraftig naturturisme i Enare-Pasvikområdet (2006-2008). Prosjektet er finansiert av EU Interreg III A Nord Naboskapsprogram Kolarctic.

Waaler, R. (2010), ”*Er naturopplevelse og naturvern på veg ut av folkehøgskolens friluftsliv?*”, artikkel publisert i tidsskriftet Folkehøgskolen, februar 2010.

Mottatte mailer og brev

Greve, A. (2010), fylkeskoordinator i Forum for natur og friluftsliv i Finnmark, mail den 22. oktober 2010 om turkulturen i Finnmark.

Kirkesæther, A. (2010), styreleder for Hammerfest og Omegn Turlag, mail den 27. oktober om nedslagsfeltet til Hammerfest og Omegn Turlag.

Holmgren, H. (2010), sekretær i Nordkapp og Omegn Turlag, mail den 21. oktober om historien til Nordkapp og Omegn Turlag.

Holmgren, H. 2010, b), sekretær i Nordkapp og Omegn Turlag, mail den 16. oktober om den kulturelle profilen til Nordkapp og Omegn Turlag.

Monsen, J. (2010), ansatt i tidligere Statsskog Finnmark i perioden 1994 – 2006. Mail den 13.10 til om ødestuene i Pasvik.

NJFF-Finnmark (2010), mail den 18. oktober 2010 med medlemsstatistikk for NJFF-Finnmark.

Sørensen, S., H. (2010), mail den 16.10 om Sør-Varanger Turlag.

Sørensen, S., H. (2010b), brev den 19.10 om turisme i Sør-Varanger får 2. verdenskrig.

Sørensen, S., H. (2010, c) mail den 2. november om turkulturen i Sør-Varanger på 1930 tallet.

Sørensen, S., H. (2010, d) mail den 9. november om statens rolle som pådriver for dannelse av turistforening i Sør-Varanger.

Muntlige kilder

Aamelfot, A., M., H. (2010), assisterende generalsekretær i DNT. Samtale om DNT's medlemstall i Finnmark.

Andersen, S., V. (2010), leder av Tuvrrahasat/Kautokeino turlag. Samtale om turlaget.

Eriksen, O. (2010), oppsitter på Ravnastua fjellstue. Samtale om allmennhetens bruk av Ravnastua.

Johnsen, P., E. (2010), privat oppsitter på Nedre Mollisjok fjellstue. Samtale om utmarksturisme på de private fjellstuene.

Kristensen, L., og Kristensen, S., (2010), oppsittere på Jotka Fjellstue. Samtaler om allmennhetens bruk av Jotka fjellstue og nærområdet ved fjellstua.

Lindman, C., G.(2010), seniorrådgiver i Reindriftsforvaltningen. Samtale om fjellstuene i Finnmark.

Ness, T., E. (2010), miljøvernrådgiver i Hammerfest kommune. Samtale om turhyttene tilhørende Hammerfest kommune.

Opgård, M., R., E. (2010), oppsitter på Mollisjok fjellstue. Samtale om allmennhetens bruk av Mollisjok fjellstue.

Randa, R. (2010), Interesserepresentant for Finmarkskommisjonen på Sørøya utredningsfelt. Samtale om statens rolle som pådriver for dannelse av turistforening i Sør-Varanger, under møte på Høgskolen i Finnmark 4. november 2010.

Rønbeck, N. F. (2011), Førstelektor i idrett og friluftsliv ved Høgskolen i Finnmark. Samtaler om fjellstuenes tradisjonelle bruksretter i utmarka rundt hytta, om ferdsel ved Jotka fjellstue, og om skihytter.

Tunheim, H. (2010), Lærer ved Øytun folkehøyskole. Samtale om Øytun folkehøyskole sin bruk av områdene rundt Jotka fjellstue.

Vedlegg:

- Vedlegg 1.** Antall registrerte i hytteprotokollen på Jotka fjellstue i perioden 1962– 2009.
- Vedlegg 2.** Antall registrerte for hver måned i hytteprotokollen på Jotka fjellstue i perioden 1962 – 2009.
- Vedlegg 3.** Ulike grupper besøkende og formål registrert i hytteprotokollen på Jotka fjellstue i perioden 1962 – 2009.
- Vedlegg 4.** Besøk og overnattinger på Jotka fjellstue registrert hvert fjerde år fra 1962 til 2009.
- Vedlegg 5.** Overnattinger og dagsbesøk på Grenseparvasshytta i perioden 1988-2010.
- Vedlegg 6.** Overnattinger og dagsbesøk på Ellenvannskoia.
- Vedlegg 7.** Overnattinger og dagsbesøk på Holmenkoia i perioden 1984-2010.

Vedlegg 1. Antall registrerte i hytteprotokollen på Jotka fjellstue i perioden 1962 - 2009

År	Antall registrerte
2009	1023
2008	data mangler
2007	1010
2006	943
2005	665
2004	1093
2003	949
2002	893
2001	917
2000	1091
1999	1086
1998	962
1997	1010
1996	1268
1995	1092
1994	1028
1993	1182
1992	1034
1991	974
1990	838
1989	927
1988	933
1987	1064
1986	1121
1985	1167
1984	1150
1983	1170
1982	1225
1981	1391
1980	1242
1979	data mangler
1978	1285
1977	963
1976	1028
1975	1034
1974	998
1973	1267
1972	1086
1971	1229
1970	964
1969	857
1968	966
1967	891
1966	673
1965	554
1964	1079
1963	768
1962	475

Tabell 13.: Alle som har registrert seg i protokollen ved Jotka fjellstue i perioden 1962 til 2009.

Vedlegg 2. Antall registrerte for hver måned i hytteprotokollen på Jotka fjellstue i perioden 1962-2009

ÅR	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	Totalt
2009	33	67	269	427	49	11	20	70	56	19	2		1023
2006	29	95	204	385	13	11	39	48	84	8	8	19	943
2002	31	86	210	300	20	19	51	74	33	15	25	29	893
1998	23	47	88	406	100	17	67	75	72	7	22	38	962
1994	57	96	214	338	30	13	84	74	49	8	39	26	1028
1990	32	22	128	308	37	30	81	68	41	28	46	17	838
1986	62	55	189	352	163	26	49	55	32	19	61	58	1121
1982	34	52	160	490	187	17	60	59	50	38	49	29	1225
1978	28	51	297	298	276	20	63	108	33	44	48	19	1285
1974	41	52	184	325	37	24	54	101	48	56	38	38	998
1970	37	28	210	266	92	17	81	44	23	30	43	93	964
1966	9	27	82	212	75	32	51	63	28	20	40	34	673
1962	13	21	28	108	51	11	27	51	24	34	67	19	454
1961			203	58	30	31	28	52	42	57	61	2	

Tabell 14.: Alle som har registrert seg i hytteprotokollen på Jotka fjellstue i perioden 1961 -2009.

Vedlegg 3. Ulike grupper besøkende og formål registrert i hytteprotokollen på Jotka fjellstue i perioden 1962 - 2009

ÅR	Alta kommune + reindriftn				Finnmark utenom Alta	Norge utenom Finnmark	Utlendinger	Sum registrert med adresse	Totalt registrerte i hytteboken
	Reindriftn	Næring	Jakt, fiske, bærplukking	Tur					
2009	2			398	135	386	69	990	1023
2006	5	1	1	420	108	274	81	890	943
2002	37	1		343	144	209	116	850	893
1998	36			365	135	230	170	936	962
1994	45			401	129	294	94	963	1028
1990	6	5	2	322	166	156	94	751	838
1986	158	7		563	232	113	38	1111	1121
1982	172	3		643	231	104	61	1214	1225
1978	127	16	3	616	245	174	86	1267	1285
1974	127	11	2	509	168	119	43	979	998
1970	260		2	447	124	82	38	953	964
1966	147	5	2	379	66	41	12	652	673
1962	153	20	2	181	47	39	9	451	454

Tabell 15.: Alle som har registrert seg ved navn og adresse i hytteboken på Jotka fjellstue. Personer registrert i kolonnen "Reindriftn" har oppgitt i hytteboken av de er "flyttsamer" eller "reineiere" og kommer enten fra Alta, Kautokeino eller Karasjok kommune.

Vedlegg 4. Besøk og overnattinger på Jotka fjellstue registrert hvert fjerde år fra 1962 til 2009

ÅR	Besøk totalt	Overnatting totalt	Prosent overnatting	En overnatting	Flere overnattinger
2009	1023	531	52 %	451	80
2006	943	571	61 %	450	121
2002	893	642	72 %	476	166
1998	962	745	77 %	548	197
1994	1028	839	82 %	634	205
1990	838	638	76 %	462	176
1986	1121	248	22 %	143	105
1982	1225	223	18 %	166	57
1978	1285	126	10 %	95	31
1974	998	338	34 %	246	92
1970	964	273	28 %	178	95
1966	673	166	25 %	138	28
1962	475	155	33 %	115	40
Alle år:	(13482)	(5495)	41%		

Tabell 16.: Antall besøkende med en eller flere overnattinger ved Jotka fjellstue med fireårsintervaller i perioden 1962-2009.

Vedlegg 5. Overnattinger og dagsbesøk på Grenseparvasshytta i perioden 1988-2010

År	Antall overnattinger	Antall dagsbesøk
2010	22	21
2009	23	20
2008	20	5
2007	15	13
2006	8	16
2005	14	8
2004	13	14
2003	5	26
2002	3	8
2001	0	11
2000	0	9
1999	0	7
1998	9	10
1997	3	2
1996	0	2
1995	4	1
1994	4	25
1993	5	18
1992	0	12
1991	2	9
1990	2	3
1989	5	5
1988	3	12

Tabell 17.: Overnattinger og dagsbesøk på Grenseparvasshytta i perioden 1988-2010.

Vedlegg 6. Overnattinger og dagsbesøk på Ellenvannskoia i perioden 1987-2010

År	Antall overnattinger	Antall dagsbesøk
2010	130	136
2009	162	133
2008	144	149
2007	56	142
2006	56	111
2005	31	149
2004	50	153
2003	9	190
2002	49	167
2001	52	101
2000	18	120
1999	32	98
1998	37	112
1997	92	150
1996	92	179
1995	78	128
1994	53	121
1993	45	119
1992	57	94
1991	55	173
1990	67	115
1989	92	113
1988	112	91
1987	111	92

Tabell 18.: Overnattinger og dagsbesøk på Ellenvannskoia i perioden 1987 til 2010.

Vedlegg 7. Overnattinger og dagsbesøk på Holmenkoia i perioden 1984-2010

År	Antall overnattinger	Antall Dagsbesøk
2010	9	11
2009	12	18
2008	13	24
2007	6	3
2006	15	20
2005	3	18
2004	9	11
2003	8	2
2002	19	4
2001	17	12
2000	8	12
1999	9	28
1998	4	10
1997	9	30
1996	10	23
1995		
1994	3	7
1993	4	44
1992	0	44
1991	6	29
1990	11	51
1989	23	44
1988	3	25
1987	4	44
1986	12	22
1985	10	35
1984	10	15

Tabell 19.: Overnattinger og dagsbesøk på Holmenkoia i perioden 1984-2010.